Journal of Liberal Arts, Thammasat University
วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Journal homepage: https://so03.tci-thaijo.org/index.php/liberalarts/index

กวีนิพนธ์ไทยในยุคสังคมทุนนิยม พ.ศ. 2531-2560

เสาวณิต จุลวงศ์*
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประเทศไทย

Thai Poetry in the Period of Thai Capitalist Society, 1988-2017

Saowanit Chunlawong*
Faculty of Liberal Arts, Thammasat University, Thailand

Article Info

Research Article

Article History:
Received 21 October 2024
Revised 10 December 2024
Accepted 19 December 2024

คำสำคัญ
กวีนิพนธ์ไทย
โครงสร้างเรื่องเล่า
วรรณกรรมกับสังคม
วรรณกรรมไทยร่วมสมัย
วรรณคดีศึกษา

Keywords:
Thai poetry,
Narrative structure,
literature and society,
contemporary Thai literature,
Literary studies

* Corresponding author
E-mail address:
sa_va_n@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษากวีนิพนธ์ไทยจำนวน 200 บท ในช่วง พ.ศ. 2531-2560 โดยมุ่งค้นหาโครงสร้างเรื่องเล่าของบทกวีตามแนวคิดเรื่องผังตัวกระทำของเกรมาส พบว่าเรื่องเล่าในกวีนิพนธ์ไทยมีตัวประธานแบ่งเป็น 9 กลุ่ม มีตัวเป้าหมาย 15 ตัว ตัวสนับสนุนและตัวอุปสรรคร่วมกันทั้งหมดแบ่งเป็น 35 ตัว ส่วนใหญ่ไม่มีตัวผู้รับและตัวผู้ให้ การศึกษาทำให้เห็นโครงสร้างเรื่องเล่าในกวีนิพนธ์ที่เป็นการนำเสนอภาพเศรษฐกิจผ่านการแสวงหาตัวเป้าหมายของตัวประธาน ตัวสนับสนุนและตัวอุปสรรคสะท้อนถึงเงื่อนไขทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อหน่วยต่าง ๆ ในสังคมในแต่ละช่วงเวลา และโครงสร้างของเรื่องเล่าในบทกวีนี้เป็นตัวแบบ (model) ที่สามารถอนุมานถึงรูปแบบเดียวกันในเรื่องเล่าบทกวีอื่น

Abstract

This paper examines 200 Thai poetry poems from 1988 to 2017, with the aim of finding Greimas's actantial model and narrative structure of poetry. It was found that the narratives of Thai poetry contains several 9 subjects, 15 objects, and 35 helpers and opponents. Most of them have no sender and receiver. The study reveals that the narrative structure of Thai poetry represents the economic circumstances through the quest of the subjects in poetry. The helpers and opponents shows the economic conditions in three decades that affect the economic units of society. From this narrative structure we can infer the same narrative pattern in many more poetry.

1. บทนำ

การพัฒนาทางเศรษฐกิจของไทยเปลี่ยนแปลงเข้าสู่เศรษฐกิจระบบระบบทุนนิยมอุตสาหกรรม หลังการปฏิวัติ 2501 รัฐบาลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เดินหน้าพัฒนาเศรษฐกิจประเทศไปในทิศทางดังกล่าวพร้อมกับการพัฒนาสาธารณูปโภคและวิทยาการด้านต่าง ๆ เศรษฐกิจไทยมุ่งหน้าก้าวเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเต็มที่หลังสิ้นสุดความขัดแย้งอุดมการณ์ทางการเมือง และชาติชาย ชุณหะวัณ ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีในปี 2531 รัฐบาลไทยส่งเสริมเศรษฐกิจทุนนิยมไทยเรื่อยมากระทั่งปัจจุบัน ความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจนั้นส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมทุนนิยมอย่างมาก การพัฒนาเศรษฐกิจทุนนิยมในไทยจึงมักถูกวิพากษ์วิจารณ์ในแวดวงวรรณกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกวีนิพนธ์ซึ่งเป็นรูปแบบบทประพันธ์ที่กวีไทยนิยมใช้การแสดงทรรศนะเชิงวิจารณ์สิ่งต่าง ๆ ในสังคม และในการศึกษากวีนิพนธ์โดยเฉพาะการศึกษากวีนิพนธ์ร่วมสมัยก็มักมีการกล่าวถึงบริบททางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ด้วย

ในบทความ “ร้อยกรองเพื่อมวลชน: กระจกเงาสะท้อนความรู้สึกนึกคิดของคนรุ่นใหม่” ชลธิรา กลัดอยู่ (2546) กล่าวถึงกวีนิพนธ์ในช่วงปี 2507 ถึง 2517 ว่ามีเนื้อหาเกี่ยวกับความทุกข์ยากของชาวนาและกรรมกรซึ่งเกิดจากโครงสร้างสังคมแบ่งแยกชนชั้นและการกดขี่ขูดรีดของนายทุน ส่วนบทความเรื่อง “ร้อยกรองการเมืองไทยจากทศวรรษ 2490 ถึงพฤษภาทมิฬ” ของธัญญา สังขพันธานนท์ (2538, น. 56) ชี้ว่าสภาพเศรษฐกิจมีส่วนในการก่อเกิดคนชั้นกลางซึ่งกลายเป็นกลุ่มพลังสำคัญที่ขัดแย้งกับกลุ่มทหาร โดยกล่าวว่าเหตุการณ์ทางการเมืองในปี 2516 2519 และ 2535 “สะท้อนถึงการเสียดุลย์ของการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเมือง บ่งบอกถึงความไม่สามารถปรับตัวของสังคมเข้าสู่ดุลยภาพ” ส่วนในการวิจัย*กวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย: บทวิเคราะห์และสรรนิพนธ์* (2544, น. 24) คณะผู้วิจัยกวีนิพนธ์ไทยกล่าวว่าในช่วงเวลาที่ประเทศไทยเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์นั้น กวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัยได้สะท้อนให้เห็น “ผลกระทบของความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจที่ทำลายรากเหง้าวัฒนธรรม และความเป็นมนุษย์” เช่นเดียวกับบทความเรื่อง “แนวโน้มของกวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย” และ “สำนึกทางสังคมของกวีนิพนธ์ไทยในกระแสโลกสมัยใหม่” ของนิตยา แก้วคัลณา (2548, 2559) ที่ระบุว่าทุนนิยมทำให้เกิดกระแสโลกาภิวัตน์ซึ่งส่งผลต่อการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ของไทยเช่นกัน คือกวีนิพนธ์ในช่วงเวลาดังกล่าวแสดงสำนึกทางสังคมของกวีที่มีต่อปรากฏการณ์รอบตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทางเศรษฐกิจในระบบทุนนิยม

นอกจากนี้ยังมีบทความเรื่อง “วาทกรรมศีลธรรมของกวีนิพนธ์ไทยในสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมือง พ.ศ. 2549 - 2553” ของพิเชฐ แสงทอง (2561, น. 37) ที่เสนอว่าความคิดทางการเมืองที่นำเสนอผ่านกวีนิพนธ์สัมพันธ์กับบริบทความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 2540 และส่วนหนึ่งก็คือการนำเสนอวาทกรรม “ทุนนิยมสามานย์” ส่วนในบทความ เรื่อง “จากการโหยหาอดีต สู่การเสาะค้นเทพเจ้าในสิ่งเล็กๆ: หนึ่งทศวรรษแห่งการเปลี่ยนโฉมหน้าของกวีนิพนธ์ไทย ศึกษาจากกวีนิพนธ์รางวัลเซเว่นบุ๊คอวอร์ด (2547-2557)” พิเชฐ แสงทอง (2558) เสนอว่ากวีนิพนธ์ที่ได้รับรางวัลเซเว่นบุ๊คอวอร์ดในรอบ

สิบปีตั้งแต่ปี 2547 นั้นได้หันกลับไปหยิบยืมรูปแบบร้อยกรองแนวขนบมาใช้ในการสื่อเนื้อหาความคิดวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิกฤตเศรษฐกิจ 2540 สุดท้ายคือบทความเรื่อง “รอยแยกของความคิดในกวีนิพนธ์การเมืองยุคแบ่งสีแยกข้าง” ของเสาวณิต จุลวงศ์ (2561) แม้จะศึกษากวีนิพนธ์ในบริบทความขัดแย้งทางการเมือง แต่ก็ชี้ว่าการต่อต้านทุนนิยมเป็นส่วนหนึ่งของความขัดแย้งทางความคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองของกวีซึ่งเคยร่วมอุดมการณ์การต่อสู้ทางการเมืองด้วยอุดมการณ์เดียวกันนี้มาในอดีต

แม้ว่าการศึกษาทั้งหมดจะกล่าวว่ากวีนิพนธ์ไทยนำเสนอแนวคิดที่เชื่อมโยงกับสภาวะเศรษฐกิจ แต่กระนั้นเรื่องเศรษฐกิจก็มิได้เป็นประเด็นหลักของการศึกษากวีนิพนธ์แม้ว่าบทกวีจำนวนมากจะประพันธ์ขึ้นตอบสนองสภาวการณ์ทางเศรษฐกิจในช่วงเวลานั้น และมีความน่าสนใจเนื่องจากสังคมไทยมีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ส่งผลกระทบต่อกลุ่มคนและวิถีการดำรงชีพในแต่ละช่วงเวลา แต่ยังไม่มีการศึกษาให้เห็นมิตินี้ในกวีนิพนธ์ไทย นอกจากนั้น การศึกษากวีนิพนธ์ไทยดังที่กล่าวมามุ่งนำเสนอปรากฏการณ์กวีนิพนธ์ไทยภายใต้บริบทสังคม เศรษฐกิจและการเมือง โดยใช้ระเบียบวิธีการวิเคราะห์ความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมจากการตีความความหมายหรือแนวคิดของบทกวีตามแนวการวิจารณ์แนวใหม่ (new criticism) แต่หากพิจารณาลงลึกถึงโครงสร้างเรื่องเล่าของกวีนิพนธ์เหล่านี้ เราอาจยังคงเห็นโครงสร้างที่ซ้ำเดิม ไม่เปลี่ยนไปมากนัก ซึ่งสะท้อนให้เห็นความคิดของกวีที่มีต่อทุนนิยม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความคิดความเข้าใจของสังคมและมีบทบาทสำคัญในการผลักดันผลิตซ้ำ ตอกย้ำวาทกรรมและอุดมการณ์การเมืองที่สืบเนื่องกับทุนนิยมในสังคมไทย อาทิเช่น นักการเมืองเลว ทุนนิยมสามานย์ ชาตินิยมทางเศรษฐกิจ และท้องถิ่นนิยม

ดังที่กล่าวมานี้นำมาสู่ความสนใจจะศึกษากวีนิพนธ์ไทยในช่วงเวลาที่เศรษฐกิจแบบทุนนิยมพัฒนาขึ้นหลังสิ้นสุดความขัดแย้งทางการเมืองเชิงอุดมการณ์กับลัทธิสังคมนิยม คือตั้งแต่ปี 2531 จนถึง 2560 โดยเลือกใช้แนวคิดเรื่องตัวกระทำ (actant) ของ เอ. เจ. เกรมาส (A. J. Gerimas) ในการศึกษาโครงสร้างเรื่องเล่าของกวีนิพนธ์ผ่านความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างตัวกระทำในบทกวี เพื่อตอบคำถามว่ากวีนิพนธ์ไทยนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเศรษฐกิจและทุนนิยมด้วยเรื่องเล่าเกี่ยวกับใครหรืออะไร และกวีนิพนธ์ไทยเสนอว่าสิ่งใดที่มีบทบาทในการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจที่นำเสนอในบทกวี และสิ่งเหล่านั้นแปรเปลี่ยนหรือไม่ อย่างไรในบริบททางเศรษฐกิจทุนนิยมที่เปลี่ยนแปลงไปในระยะเวลา 30 ปี

การวิจัยนี้นอกจากคาดหวังที่จะได้คำตอบเกี่ยวกับกวีนิพนธ์ไทยที่สร้างสรรค์ขึ้นในยุคการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในสังคมไทยแล้ว ยังเป็นการเปิดพื้นที่ให้แก่การศึกษากวีนิพนธ์ไทยด้วยแนวคิดแบบโครงสร้างนิยม (structuralism) อีกด้วย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโครงสร้างเรื่องเล่าผ่านความสัมพันธ์ระหว่างตัวกระทำ (actant) ในกวีนิพนธ์ไทยกับความเปลี่ยนแปลงของบริบทสังคมเศรษฐกิจระหว่างปี 2531-2560

3. ขอบเขตของการวิจัย

บทความวิจัยเรื่อง กวีนิพนธ์ไทยในยุคสังคมทุนนิยม พ.ศ. 2531-2560 กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

3.1 ขอบเขตด้านแหล่งเก็บข้อมูล - สำรวจและเก็บข้อมูลกวีนิพนธ์ไทยที่เผยแพร่ในหนังสือพิมพ์การเมืองรายสัปดาห์ 3 ฉบับ ได้แก่ สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์ มติชนสุดสัปดาห์ และเนชั่นสุดสัปดาห์ โดยกำหนดเก็บข้อมูลระหว่างปี 2531-2560 รวม 30 ปี

3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา – ศึกษากวีนิพนธ์ไทยในช่วงเวลาดังกล่าวโดยกำหนดเกณฑ์คัดเลือกเฉพาะบทประพันธ์ที่มีถ้อยคำหรือถ้อยความบ่งชี้เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งระดับบุคคล สังคม และประเทศ แนวคิดและปรัชญาทางเศรษฐกิจ รวมถึงการบริหารประเทศและนโยบายเศรษฐกิจ ได้แก่ ศัพท์เกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ปัจจัยการผลิต อาทิ ถ้อยคำเกี่ยวกับแรงงาน ทุน สินทรัพย์ ทรัพยากร สิ่งต่าง ๆ ในฐานะปัจจัยการผลิต

ภาคการผลิต อาทิ ถ้อยคำเกี่ยวกับภาคเกษตร ภาคอุตสาหกรรม ภาคเหมืองแร่ ภาคการก่อสร้าง ภาคการค้า ภาคการบริการ เป็นต้น

แรงงาน อาทิ ถ้อยคำเกี่ยวกับแรงงาน งาน อาชีพ การทำงาน การมีงานทำ การว่างงาน ค่าจ้าง ค่าตอบแทน ผู้ประกอบการ

การเงินการคลัง อาทิ ถ้อยคำเกี่ยวกับค่าครองชีพ รายได้ รายจ่าย การออม การกู้ ดอกเบี้ย หนี้สิน หลักทรัพย์ เงินตรา

กิจกรรมทางเศรษฐกิจ อาทิ ถ้อยคำเกี่ยวกับการซื้อ การขาย การแลกเปลี่ยน การค้า การลงทุน การผลิต การบริโภค การนำเข้า การส่งออก

สินค้าและการบริโภค อาทิ ถ้อยคำเกี่ยวกับเครื่องอุปโภคบริโภค บริการ ราคา กำไร ขาดทุน

บุคลากรในระบบเศรษฐกิจ อาทิ ถ้อยคำเกี่ยวกับผู้ผลิต ผู้บริโภค พ่อค้า นักลงทุน สถาบัน ตลาด

แนวคิดและปรัชญาทางเศรษฐกิจ อาทิ ถ้อยคำเกี่ยวกับทุนนิยม เสรีนิยม สังคมนิยม บริโภคนิยม เศรษฐกิจพอเพียง

3.3 ขอบเขตด้านจำนวน - สุ่มเลือกกวีนิพนธ์ตาม 3.1 และ 3.2 ระยะเวลารวม 30 ปี ปีละไม่น้อยกว่า 5 บทประพันธ์ หากในปีใดไม่มีบทกวีตามเงื่อนไขดังกล่าว จะเลือกกวีนิพนธ์จากปีอื่นทดแทนให้ครบตามจำนวน

จากการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด ผู้วิจัยได้คัดเลือกบทกวีใช้ในการวิจัยนี้จำนวนทั้งสิ้น 200 บท จากมติชนสุดสัปดาห์ 77 บท สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์ 76 บท และเนชั่นสุดสัปดาห์ 47 บท

4. แนวคิดเรื่องตัวกระทำและโครงสร้างตัวกระทำของเกรมาส

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้แนวคิดเรื่องตัวกระทำ (actant) ของ เอ. เจ. เกรมาส (A. J. Greimas) เป็นแนวทางการศึกษา ใน *Structural Semantics: An Attempt at a Method* (เกรมาส (Greimas, 1984) เสนอให้มองบทประพันธ์ทั้งหลายเป็นเรื่องเล่าที่สามารถถอดออกมาเป็นข้อความเรื่องเล่า (narrative discourse) และมีโครงสร้างเช่นเดียวกับโครงสร้างของภาษา ข้อความเรื่องเล่านี้มีโครงสร้างประกอบด้วยหน่วยย่อยที่กระทำหน้าที่ต่อกัน เกรมาสสร้างคำเรียกหน่วยย่อยนี้โดยจำแนกตามหน้าที่กระทำ (function) ว่า “ตัวกระทำ” (actant) ตัวกระทำนี้มิใช่ตัวละคร (character) แต่อาจเป็นตัวละครหรือสิ่งอื่น ๆ ได้ เช่น วัตถุสิ่งของ แม้กระทั่งคุณลักษณะ (adverb of quality) ตัวกระทำเหล่านี้สัมพันธ์กันด้วยการกระทำ “แสวงหา” (quest) โครงสร้างตัวกระทำ (actantial model) นี้จึงเรียกอีกอย่างว่าโครงสร้างการแสวงหา (quest model) ซึ่งประกอบด้วยตัวกระทำ 6 ตัว ได้แก่

ตัวประธาน (subject) หมายถึง ตัวกระทำที่กระทำหน้าที่แสวงหา

ตัวเป้าหมาย (object) หมายถึง ตัวกระทำที่กระทำหน้าที่เป็นเป้าหมายของตัวประธาน

ตัวสนับสนุน (helper) หมายถึง ตัวกระทำที่กระทำหน้าที่สนับสนุนการแสวงหาของตัวประธาน

ตัวอุปสรรค (opponent) หมายถึง ตัวกระทำที่กระทำหน้าที่ขัดขวางการแสวงหาให้ยากลำบากหรือไม่สำเร็จ

ตัวผู้ให้ (sender) หมายถึง ตัวกระทำที่ทำให้ผู้รับได้บรรลุตัวเป้าหมาย

ตัวผู้รับ (receiver) หมายถึง ตัวกระทำที่ได้รับตัวเป้าหมาย ซึ่งอาจใช่หรือไม่ใช่ตัวประธานก็ได้

การวิเคราะห์ตัวกระทำและโครงสร้างเรื่องเล่าของกวีนิพนธ์เริ่มจากการแปรเนื้อหาของบทกวีเป็นข้อความเรื่องเล่า (narrative discourse) และกำหนดตัวกระทำต่าง ๆ ขึ้นจากหน้าที่กระทำ (function) ในข้อความเรื่องเล่านั้น เช่น บทกวี “หมู่บ้านในเสียงตอกเสาเข็ม” ของอังคาร จันทาทิพย์ (2553, น. 62) มีเนื้อหาพรรณนาความคิดคำนึงของกรรมกรในไซต์งานที่คิดถึงวิถีชีวิตและท้องทุ่งนาในอดีต ซึ่งเขาละทิ้งมาทำงานก่อสร้างและต้องย้ายที่ตามไซต์งานไปเรื่อย ๆ เนื้อหานี้สามารถถอดเป็นข้อความเรื่องเล่าได้ว่า “หนุ่มกรรมกรเปลี่ยนจากทำนามาทำงานก่อสร้างเพื่อหาเงินเลี้ยงชีพ เพราะท้องทุ่งและธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ ได้เปลี่ยนแปลงเป็นที่ก่อสร้างตึกสูงตามความเปลี่ยนแปลงของสังคมเศรษฐกิจ” จากข้อความเรื่องเล่านี้สามารถวิเคราะห์ตัวกระทำได้ดังนี้

ตัวประธาน - กรรมกรก่อสร้าง
ตัวเป้าหมาย - รายได้หาเลี้ยงชีวิต วิถีชีวิตดั้งเดิม ความสุข
ตัวสนับสนุน - การทำนา ธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ งานกรรมกร
ตัวอุปสรรค - การเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมเศรษฐกิจแบบทุนนิยม
ตัวผู้รับ - ไม่มี (พอมีรายได้แต่ไม่สามารถกลับไปมีวิถีชีวิตและความสุขแบบเดิม)
ตัวผู้ให้ - ไม่มี

ส่วนบทกวีที่เป็นบทพรรณนา ไม่มีเรื่องราว มีแต่เสียงของผู้เล่า การวิเคราะห์ต้องตีความเสียงของผู้เล่าและถอดเนื้อหาออกเป็นข้อความเรื่องเล่า จากนั้นจึงวิเคราะห์ตัวกระทำ เช่น “ข้าวเขียว ปุ๋ยขุ่น” ของประเสริฐ จันดำ (2538, น. 81) เนื้อหาพรรณนาถึงข้าวในนาที่เขียวชอุ่มเพราะสารเคมี ท้องนาและป่าที่หมดความอุดมสมบูรณ์ น้ำท่วมและฝนแล้ง ชาวนาต้องกู้เพราะไม่มีเงินซื้อข้าวซื้อปุ๋ย และหวังความช่วยเหลือจากรัฐไม่ได้ เนื้อหานี้ถอดเป็นข้อความเรื่องเล่าได้ว่า “ชาวนาต้องการทำนาได้ผลผลิต มีรายได้ จึงต้องใช้สารเคมีในการทำนา ทำให้ต้นทุนเพิ่ม และที่ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ประกอบกับเกิดน้ำท่วมฝนแล้งทำให้ทำนาไม่ได้ ไม่มีผลผลิต ขาดรายได้ เป็นหนี้ รัฐไม่ได้ช่วยเหลือ” จากข้อความเรื่องเล่านี้สามารถวิเคราะห์ตัวกระทำได้ดังนี้

ตัวประธาน - ชาวนา
ตัวเป้าหมาย - พืชผลและรายได้จากการทำนา วิถีเกษตรดั้งเดิมและความสุข
ตัวสนับสนุน - การทำนา ธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ ปุ๋ยเคมี
ตัวอุปสรรค - ปุ๋ยเคมี สภาพธรรมชาติ การทำนาในภาวะสังคมเศรษฐกิจทุนนิยม
ตัวผู้รับ - ไม่มี (มีรายได้แต่เป็นหนี้ และธรรมชาติสูญเสียความอุดมสมบูรณ์)
ตัวผู้ให้ - ไม่มี

จากการวิเคราะห์บทกวีทั้งสองบททำให้เห็นโครงสร้างเรื่องเล่าที่มีลักษณะร่วมบางประการ เช่น ตัวเป้าหมายด้านรายได้และความสุขจากวิถีดั้งเดิม ตัวสนับสนุนคือ ธรรมชาติ ตัวอุปสรรคคือ สังคมเศรษฐกิจทุนนิยม และทั้งสองบทไม่มีผู้รับและผู้ให้ ลักษณะดังกล่าวนี้สอดคล้องกับที่เกรมาสเสนอไว้ว่า การศึกษาตัวบทจำนวนมากที่มีลักษณะร่วมกันบางประการจะทำให้เห็นได้ถึงความคิดร่วมกันเกี่ยวกับเรื่องนั้นได้ (Greimas, 1984, p. 215) การศึกษากวีนิพนธ์ไทยในช่วง พ.ศ. 2531-2560 ด้วยแนวคิดเรื่องตัวกระทำของเกรมาสมาศึกษากวีนิพนธ์คาดหมายว่าจะทำให้เห็นถึงความคิดร่วมกันที่กวีนำเสนอในเรื่องเล่าเกี่ยวกับการดำรงชีวิตในสภาวะทางเศรษฐกิจของสังคมไทยตลอดระยะเวลา 30 ปีนี้

5. ตัวกระทำในกวีนิพนธ์ไทยระหว่าง 2531-2560

ในการวิเคราะห์ตัวกระทำจากการศึกษากวีนิพนธ์จำนวน 200 บท ผู้วิจัยได้ถอดความความหมายของบทกวีเป็นข้อความเรื่องเล่า (narrative discourse) และได้วิเคราะห์ตัวกระทำจากข้อความเรื่องเล่าของบทกวีแต่ละบท แล้วนำมาจัดกลุ่มตัวกระทำแบ่งเป็น ตัวประธาน ตัวเป้าหมาย ตัวสนับสนุน ตัวอุปสรรค ตัวผู้รับ ตัวผู้ให้ ผลการศึกษาอธิบายได้ดังต่อไปนี้

5.1 ตัวประธาน - ตัวเป้าหมาย

จากการวิเคราะห์ข้อความเรื่องเล่าของกวีนิพนธ์ที่ศึกษา สามารถจัดกลุ่มตัวประธานจากลักษณะที่มีร่วมกัน แบ่งได้เป็น 9 กลุ่ม ได้แก่ ผู้ทำงานเกษตรกรรม ผู้ใช้แรงงาน ผู้มีรายได้น้อย คนชั้นกลาง ภาคธุรกิจ ภาครัฐ ชุมชน สถาบันกษัตริย์ และธรรมชาติ เมื่อวิเคราะห์ตัวเป้าหมาย

ในแต่ละบทสามารถนำมาจัดกลุ่มได้เป็น 15 ตัวเป้าหมาย ได้แก่ มีรายได้(1)[1] เลี้ยงดูครอบครัว สร้างครอบครัว(2) มีความเป็นอยู่ที่ดี(3) ได้งาน มีงานทำ(4) ได้ผลผลิต(5) ได้ปัจจัยการผลิต(6) ใช้หนี้(7) มีความเสมอภาคเท่าเทียม(8) มีความสุขโดยไม่ขึ้นกับเงินทอง(9) มีความก้าวหน้าในอาชีพการงาน(10) มีสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่ดี(11) ดำรงรักษาอธิปไตยทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม(12) ได้ความนิยมหรือคะแนนเสียง(13) ดำรงรักษาหรือฟื้นคืนสภาพพื้นถิ่น วิถีท้องถิ่น สภาพสังคมเกษตรดั้งเดิม(14) ดำรงรักษาหรือฟื้นคืนการคงอยู่ของสภาพธรรมชาติและทรัพยากรเป็นที่อยู่อาศัยหรือหาเลี้ยงชีพของสิ่งมีชีวิตและผู้คน(15)

ในที่นี้จะอธิบายตัวเป้าหมายตามกลุ่มตัวประธานเพื่อแสดงให้เห็นการแสวงหาในโครงสร้างเรื่องเล่าของบทกวี ดังนี้

5.1.1 ผู้ทำงานเกษตรกรรม

ตัวประธานกลุ่มนี้พบในกวีนิพนธ์ 60 บท คิดเป็นร้อยละ 30 ของทั้งหมด หมายรวมถึงกลุ่มที่ทำอาชีพเกี่ยวกับการเพาะปลูกพืชผล ประมง ปศุสัตว์ ยังชีพจากผลผลิตที่ได้หรือมีรายได้จากการขายผลิตผล ได้แก่ ชาวนา ชาวสวนชาวไร่ ชาวประมงรายเล็กทั้งในแม่น้ำและทะเล ผู้เลี้ยงสัตว์รายเล็ก ตัวประธานกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ถูกกล่าวถึงรวม ๆ เป็นกลุ่มอาชีพ เช่น ชาวนา ชาวสวน แต่มีบ้างที่กล่าวถึงเป็นตัวละคร ในลักษณะปัจเจกบุคคล ทั้งมีชื่อหรือไม่มีชื่อ เช่นบทกวี “...ฝนเม็ดเศร้าร้าวหมอกราน” (เรวัตร พันธุ์พิพัฒน์, 2533, น. 45) “ปางเมืองไทยในหวัดนก” (รมณา โรชา, 2547, น. 50) “ห่วงยาง” (มะเนาะ ยูเด็น, 2558, น. 57) ตัวเป้าหมายของตัวประธานกลุ่มนี้ ได้แก่

มีรายได้(1) คือ เงินรายได้ซึ่งมาจากการทำมาหากิน ในกรณีนี้คือ ทำนาทำไร่ ทำการเกษตรอื่น ๆ ทำประมง เลี้ยงสัตว์ หรืออื่น ๆ

เลี้ยงดูครอบครัว สร้างครอบครัว(2) หมายถึง การเลี้ยงดูพ่อแม่ชรา และการเก็บเงินเพื่อสู่ขอหมั้นหมายหรือแต่งงานกับหญิงที่รัก

มีความเป็นอยู่ที่ดี(3) หมายถึง การมีชีวิตอยู่อย่างไม่ยากลำบาก คือมีที่อยู่อาศัย มีอาหารการกินไม่อดอยาก มีเงินเพียงพอในการใช้จ่ายหรือการรักษาตัว ไม่มีหนี้สิน

ได้ทำงาน มีงานทำ(4) หมายถึง สามารถทำงานตามอาชีพของตนได้ เช่น เพาะปลูกได้ หรือออกจับปลาได้

ได้ผลผลิต(5) หมายถึง ได้พืชผลหรือสัตว์ที่จะนำไปค้าขาย

ได้ปัจจัยการผลิต(6) หมายถึง มีหรือได้สิ่งที่ใช้ในการเพาะปลูก ทำประมงหรือเลี้ยงสัตว์ เช่น ที่ดิน เคมีภัณฑ์ประเภทปุ๋ย ยาฆ่าแมลง วัวควายหรือรถไถนา เรือ แหหรืออวน

ใช้หนี้(7) หมายถึง สามารถปลดเปลื้องหนี้สินหรือไถ่ที่นาที่นำไปจำนองเพื่อเป็นต้นทุนในการทำการเกษตรคือซื้อหาปัจจัยการผลิต

[1] เลขกำกับตัวเป้าหมายต่อไปนี้ไม่ใช่ลำดับ แต่กำหนดขึ้นเพื่อใช้ในการอ้างถึงต่อไปข้างหน้า

มีความเสมอภาค มีศักดิ์ศรี สังคมเท่าเทียม(8) หมายถึง ความคาดหวังหรือการเรียกร้องการยอมรับจากคนกลุ่มอื่นในสังคม

ดำรงรักษาหรือฟื้นคืนสภาพพื้นถิ่น วิถีท้องถิ่น สภาพสังคมเกษตรดั้งเดิม(14) หมายถึง ความคาดหวังถึงการกลับคืนสู่วิถีชีวิตก่อนยุคทุนนิยม

5.1.2 ผู้ใช้แรงงาน

ตัวประธานกลุ่มนี้หมายถึง ผู้ทำงานใช้แรงงาน เช่น กรรมกรก่อสร้าง คนงานในโรงงาน แรงงานรับจ้าง แรงงานไทยที่ไปทำงานต่างประเทศ รวมถึงแรงงานต่างด้าวด้วย พบในบทกวีจำนวน 19 บท คิดเป็นร้อยละ 9.5 ของทั้งหมด ตัวประธานกลุ่มนี้มักถูกกล่าวถึงว่าแต่เดิมเป็นเกษตรกร แต่เปลี่ยนมาขายแรงงานในเมืองเนื่องจากปัญหาในการทำการเกษตร ส่วนหนึ่งเป็นตัวละครปัจเจกบุคคล อาจมีชื่อหรือไม่มีชื่อ และอีกส่วนหนึ่งกล่าวถึงโดยรวมเป็นกลุ่มอาชีพ เช่น บทกวี “เปลวแดดที่เจดดาห์” (เสริมยศ เรืองศรีสังข์, 2533ข, น. 45) “พลเมืองของประเทศที่เหลืออยู่” (วิสุทธิ์ ขาวเนียม, 2548, น. 51) “ดอกการ์เมนท์” (วิกมล ดำด้วงโรม, 2550, น. 55) ตัวเป้าหมายของตัวประธานกลุ่มนี้ ได้แก่

มีรายได้(1) หมายถึง เงินค่าจ้างจากการทำงานใช้แรงงาน โดยคาดหวังที่จะส่งกลับบ้านในชนบท แต่สุดท้ายแล้วด้วยค่าจ้างเพียงเล็กน้อยทำให้ในบทกวีจะกล่าวถึงความคาดหวังเพียงรายได้ที่พอยังชีพเท่านั้น

เลี้ยงดูครอบครัว สร้างครอบครัว(2) หมายถึง การดูแลค่าใช้จ่ายในครอบครัว ทั้งอาหารการกิน ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ครอบครัวในที่นี้หมายถึงลูกเมียที่อยู่ด้วยกันที่กรุงเทพฯ หรืออาจหมายถึงพ่อแม่ชราที่อยู่ในชนบท และหมายถึงการเก็บเงินแต่งงานสร้างครอบครัว

ได้ทำงาน มีงานทำ(4) หมายถึง งานรับจ้างในเมือง ในชนบท หรือในต่างประเทศ โดยมิได้เป็นผู้ลงทุนในกิจการของตัวเอง

ใช้หนี้(7) หมายถึง การปลดเปลื้องภาระหนี้สินของตัวประธานจากการกู้ยืมหรือนำที่ดินไปจำนองเพื่อนำเงินมาใช้จ่ายต่าง ๆ

มีความเสมอภาคเท่าเทียม มีศักดิ์ศรี สังคมเท่าเทียม(8) หมายถึง ลักษณะสังคมที่ชนชั้นแรงงานมีความเสมอภาคเท่าเทียม ไม่ถูกขูดรีดเอารัดเอาเปรียบ รวมถึงคาดหวังการเปลี่ยนแปลงสังคมตามแนวลัทธิมาร์กซ์ (Marxism)

ดำรงรักษาหรือฟื้นคืนสภาพพื้นถิ่น วิถีท้องถิ่น สภาพสังคมเกษตรดั้งเดิม(14) หมายถึง ความคาดหวังถึงการกลับคืนสู่การทำอาชีพเกษตรกรรม แทนที่จะต้องมาทำงานรับจ้างในเมือง

5.1.3 ผู้มีรายได้น้อย

ตัวประธานกลุ่มนี้พบในบทกวีจำนวน 22 บท คิดเป็นร้อยละ 11 หมายถึง กลุ่มคนที่ทำงานซึ่งมิได้ใช้แรงงาน อาจมีกิจการเป็นของตัวเองแต่เป็นกิจการเล็ก ๆ น้อย ๆ มีรายได้ไม่มาก เช่น ขายของ บริการ รับจ้างทำงานเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นขอทาน หรือคนจนเมือง ซึ่งไม่ได้ระบุว่าทำงานอะไร ส่วนใหญ่อยู่ในเมือง โดยเฉพาะเมืองหลวง มีความยากลำบากในการใช้ชีวิต

ทั้งการหากินประทังชีวิต และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ มักกล่าวถึงเป็นปัจเจกบุคคล มีเรื่องราวของชีวิตตัวละครที่บทกวีนำมาเล่าโดยไม่มีชื่อ และที่กล่าวถึงเป็นกลุ่มรวม ๆ เช่นบทกวี “ก๋วยเตี๋ยวใต้สะพาน” (ไม้หนึ่ง ก. กุนที, 2536, น. 56) “กำไรที่รอยยิ้ม” (โสตถิเทพ แสวงประเทือง, 2547, น. 50) “รอยยิ้มกลับด้านของท้องฟ้า: ยามรุ่งกลับมา” (ประกาย ปรัชญา, 2558ก, น. 57) ตัวเป้าหมายของตัวประธานกลุ่มนี้ ได้แก่

มีรายได้(1) หมายถึง รายได้จากการทำงานในพื้นที่เมือง เช่น หาบเร่แผงลอย ขายก๋วยเตี๋ยว ช่างตัดผม นักร้องนักเต้นในคลับบาร์ ขายลอตเตอรี่ รวมถึงขอทาน หรือไม่มีอาชีพ

เลี้ยงดูครอบครัว สร้างครอบครัว(2) ครอบครัวในที่นี้ส่วนใหญ่หมายถึง ครอบครัวในชนบทเนื่องจากตัวประธานกลุ่มนี้มักมีภูมิหลังมาจากต่างจังหวัด ต้องส่งเงินกลับให้พ่อแม่ชราในชนบท หรือต้องเลี้ยงลูกเล็ก

มีความเป็นอยู่ที่ดี(3) หมายถึง ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีในการใช้ชีวิตในเมือง เนื่องจากความเหนื่อยยากในการทำงาน ลักษณะที่อยู่อาศัยคับแคบมีสุขลักษณะไม่ดี และอาหารการกินไม่เพียงพอ

ได้ปัจจัยการผลิต(6) หมายถึง ปัจจัยในการผลิตสินค้าเพื่อสามารถค้าขายต่อไปได้ โดยเฉพาะกลุ่มหาบเร่และขายอาหาร

มีความสุขในชีวิตโดยไม่ขึ้นกับเงินทอง(9) หมายถึง ความสุขใจ เป็นผลตอบแทนจากการทำดี ทำสิ่งที่มีคุณค่าอื่นแม้ได้รับค่าตอบแทนน้อยหรือไม่ได้เลย

มีความก้าวหน้าในอาชีพการงาน(10) หมายถึง ความสำเร็จในชีวิต หรือการเลื่อนฐานะ

5.1.4 คนชั้นกลาง

ตัวประธานกลุ่มนี้พบในบทกวี 37 บท คิดเป็นร้อยละ 18.5 ของทั้งหมด หมายถึง กลุ่มของผู้ที่มีรายได้ประจำหรือค่อนข้างประจำจากการทำงาน อาจเป็นข้าราชการ พนักงานบริษัท หรือประกอบธุรกิจรายย่อย รวมถึงผู้มีการศึกษา คนทำงานอิสระที่เป็นปัจเจกบุคคล มีเรื่องราวเฉพาะไม่ยากลำบากในการหาเลี้ยงชีพ แต่มีความยากลำบากจากวิถีชีวิตแบบคนชั้นกลางในเมือง และคนไทยโดยทั่วไปที่กล่าวถึงโดยรวม เช่น บทกวี “น้ำตาแผ่นดิน” (บัญชา อ่อนดี, 2540, น. 68) “เปิดท้าย” (ปราชญ์ อันดามัน, 2545, น. 64) “แสนรักจักรวาล” (อุดร ทองน้อย, 2553, น. 79) ตัวเป้าหมายของตัวประธานกลุ่มนี้ ได้แก่

มีรายได้(1) หมายถึง รายได้จากเงินเดือน รับจ้างหรือการประกอบกิจการ

เลี้ยงดูครอบครัว สร้างครอบครัว(2) หมายถึง การเลี้ยงดูครอบครัวให้มีความเป็นอยู่ที่ดี สุขสบาย มีอนาคตที่ดี

ได้ทำงาน มีงานทำ(4) หมายถึง การมีงานทำ ตัวเป้าหมายนี้สัมพันธ์กับความยากลำบากในการหางานทำหลังจบการศึกษาหรือตกงานอันเนื่องจากสภาวะทางเศรษฐกิจ หรือต้องต่อสู้กับอุดมการณ์ของตัวเอง

มีความเสมอภาคเท่าเทียม มีศักดิ์ศรี สังคมเท่าเทียม(8) หมายถึง การแสวงหาสังคมอุดมคติ และเป้าหมายเชิงอุดมการณ์การเมืองและสังคม

มีความสุขในชีวิตโดยไม่ขึ้นกับเงินทอง(9) หมายถึง การมุ่งหวังความสุขทางใจมากกว่าความสุขทางกายจากการบริโภคซึ่งต้องใช้เงินทองซื้อหามา

มีความก้าวหน้าในอาชีพการงาน(10) หมายถึง การเลื่อนตำแหน่งหน้าที่การงานไปได้รับตำแหน่งที่สูงขึ้น พบในบทกวีที่มีตัวประธานเป็นข้าราชการ

5.1.5 ภาคธุรกิจ

ตัวประธานกลุ่มนี้พบในบทกวีจำนวน 11 บท คิดเป็นร้อยละ 5.5 ของทั้งหมด หมายถึง นักธุรกิจ นายทุน กิจการธุรกิจ โดยรวมหมายถึงผู้ประกอบการซึ่งมีฐานะดี มีกิจการขนาดกลางหรือขนาดใหญ่ ประกอบกิจการแสวงหารายได้จากกำไร มีทั้งที่กล่าวถึงปัจเจกบุคคลโดยไม่มีชื่อ หรือกล่าวถึงโดยรวม หรือกล่าวด้วยนามนัยโดยกล่าวถึงกิจการหรือองค์กรแทนบุคคลหรือกลุ่ม เช่น โรงงานอุตสาหกรรม โครงการที่อยู่อาศัย ร้านค้า เช่น บทกวี “แลนด์แอ่นเหา” (โชคชัย บัณฑิต’, 2537, น. 51) “สนธยากาลแห่งทุ่งนากระดาษ” (เสรี ทัศนศิลป์, 2560, น. 25) ตัวเป้าหมายของตัวประธานกลุ่มนี้ ได้แก่ การมีรายได้(1) และการได้ผลผลิต(5) ซึ่งมาจากการลงทุนและการประกอบกิจการ โดยเฉพาะโรงงานอุตสาหกรรม ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ

5.1.6 ภาครัฐ

ตัวประธานกลุ่มนี้พบในบทกวีจำนวน 10 บท คิดเป็นร้อยละ 5 ของทั้งหมด หมายถึง รัฐบาล หน่วยงานรัฐและเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งเป็นฝ่ายปฏิบัติ และนักการเมืองผู้ได้รับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรและรัฐมนตรี ลักษณะสำคัญของตัวประธานกลุ่มนี้คือเป็นฝ่ายถืออำนาจรัฐ มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายและบริหารจัดการเพื่อให้บรรลุตามนโยบาย เช่น บทกวี “ซานตาคลอส” (ชูชาติ ครุฑใจกล้า, 2531, น. 32) “รำพึง เงินบาท” (น้ำเหล็ก ประกายไฟ, 2550, น. 57) “กู้เพื่อพี่-หนี้เพื่อน้อง” (ปินาก, 2556, น. 66) ตัวเป้าหมายของตัวประธานนี้แบ่งเป็นสองกลุ่ม ดังนี้

กลุ่มแรก คือ ตัวเป้าหมายในทางเศรษฐกิจสังคมซึ่งเป็นเป้าหมายของการบริหารประเทศ ได้แก่

มีความเป็นอยู่ที่ดี(3) หมายถึง ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่หรือมีคุณภาพชีวิตที่ดี

มีสภาพเศรษฐกิจและสังคมดี(11) หมายถึง สภาพหรือภาวะเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศที่ดี ทั้งเศรษฐกิจมหภาคและเศรษฐกิจของภาคประชาชน มีรายได้เข้าประเทศ ประเทศมีสาธารณูปโภคทั่วถึง หมายถึง การสร้างสาธารณูปโภคต่าง ๆ คือถนน เขื่อน ไฟฟ้า

ดำรงรักษาอธิปไตยทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม(12) คือ การรักษาความเป็นอิสระทางเศรษฐกิจและทางวัฒนธรรม การเผยแพร่เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้เป็นที่รู้จัก

ตัวเป้าหมายอีกกลุ่มหนึ่งคือในทางการเมือง ได้แก่ ได้ความนิยมและคะแนนเสียง(13) เป็นตัวเป้าหมายของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งและนักการเมือง

5.1.7 ชุมชน

ตัวประธานนี้หมายถึง กลุ่มทางสังคมที่รวมตัวกันเป็นชุมชน หรือเขตการปกครอง เช่น หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด หรือประเทศ พบในบทกวีจำนวน 30 บท คิดเป็นร้อยละ 15 ของทั้งหมด อาจแบ่งเป็นสองแบบ แบบแรกถูกกล่าวถึงในลักษณะสมพจนัย (synecdoche) หรือนามนัย (metonymy) คือ กล่าวถึงชุมชนหรือจังหวัดและประเทศแทนผู้คน สภาพแวดล้อม และวิถีชีวิต รวมถึงกล่าวถึงในลักษณะบุคลวัต (personification) เสมือนเป็นบุคคลผู้กระทำการ เช่น บทกวี “ลมหายใจเก้าเส้ง” (สงขลา เสลาธรรม, 2536, น. 46) “ข่าวดี” (ร้อย บานบุรี, 2552, น. 11) ตัวเป้าหมายของตัวประธานลักษณะนี้ คือ มีรายได้(1) มีความเป็นอยู่ที่ดี(3) มีความสุขโดยไม่พึ่งเงินทอง(9)

แบบที่สองถูกกล่าวถึงในลักษณะกลุ่มหรือองค์กร เช่น บทกวี “ผ้าผวยผืนที่ร้อย” (อรรฆพล ศรีฯ, 2546, น. 65) “คือเพื่อนมนุษยชาติ” (แสงดาว ศรัทธามั่น, 2548, น. 51) มีตัวเป้าหมาย ได้แก่ มีความเสมอภาค มีศักดิ์ศรี สังคมเท่าเทียม(8) เป็นความคาดหวังหรืออุดมคติของชุมชน มีสภาพเศรษฐกิจดี(11) สามารถดำรงรักษาอธิปไตยทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม(12) ในกรณีนี้หมายถึง การที่ประเทศไม่ตกอยู่ใต้อิทธิพลทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชาติอื่นจากการกอบกู้วิกฤตเศรษฐกิจ รวมถึงการแสวงหารายได้และการยอมรับจากประเทศอื่นซึ่งทำให้ประเทศไทยต้องเปลี่ยนแปลงจนอาจสูญเสียเอกลักษณ์ของตนเอง สุดท้าย คือ สามารถดำรงรักษาสภาพพื้นถิ่น วิถีท้องถิ่น สภาพสังคมเกษตร ทรัพยากรให้คงอยู่(14) หมายถึง การที่สภาพพื้นถิ่นในท้องที่ชนบท ยังคงเป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่ผู้คนมีวิถีการทำการเกษตรและมีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม

5.1.8 สถาบันกษัตริย์

ตัวประธานกลุ่มนี้พบในกวีนิพนธ์ประเภทเฉลิมพระเกียรติ เป็นบทอาเศียรวาท เนื่องในโอกาสสำคัญคือวันเฉลิมพระชนมพรรษา บทอาเศียรวาทที่มีคำสำคัญเกี่ยวกับเศรษฐกิจนั้นมีจำนวน 2 บท คิดเป็นร้อยละ 1 ของทั้งหมด ได้แก่ “จากฟ้า...สู่ดิน” (สกล ผดุงวงศ์, 2534, น. 51) และ “เสาวภาคย์” (สานิตย์ ศรีนาค, 2551, น. 8) มีตัวเป้าหมาย ได้แก่ ความเป็นอยู่ที่ดี(3) หมายถึง ประชาชนมีความเป็นอยู่ดี และการดำรงรักษาสภาพพื้นถิ่น วิถีท้องถิ่น สภาพสังคมเกษตร ทรัพยากรให้คงอยู่(14)

5.1.9 ธรรมชาติ

ตัวประธานกลุ่มนี้ในบทกวีอาจกล่าวถึงในลักษณะของธรรมชาติโดยตรง หรือกล่าวถึงโลกหรือแผ่นดินเป็นสมพจนัยและนามนัย หมายถึง ธรรมชาติ พบในบทกวีจำนวน 9 บท คิดเป็นร้อยละ 4.5 ของทั้งหมด มักถูกกล่าวถึงโดยการพรรณนาคร่ำครวญ หรือเป็นบุคลวัต บางครั้งมีลักษณะเป็นฝ่ายถูกกระทำ เช่น บทกวี “ของเขา” (ชเลพร, 2538, น. 59) “สวรรค์อันดามัน” (ธัญศักดิ์ ณ นคร, 2548, น. 67) “พิบัติกาล” (สกุณี ทักษิณา, 2554, น. 81) จากการตีความเสียงเล่าในบทกวีและถอดเป็นข้อความเรื่องเล่า พบว่าตัวเป้าหมายของตัวประธานกลุ่มนี้คือ การคงอยู่ของสภาพธรรมชาติเป็นที่อยู่อาศัยทำมาหากินของสิ่งมีชีวิตและผู้คน(15)

5.2 ตัวสนับสนุน - ตัวอุปสรรค

การวิเคราะห์ตัวสนับสนุนและตัวอุปสรรคของการแสวงหาของตัวประธานนั้น พิจารณาจากหน้าที่กระทำ (function) ในข้อความเรื่องเล่าของบทกวี แล้วนำตัวกระทำที่พบในแต่ละบทมาจัดกลุ่มตามลักษณะที่ร่วมกัน จากการวิเคราะห์พบว่าตัวสนับสนุนในบทกวีหนึ่งอาจกระทำหน้าที่เป็นตัวอุปสรรคในบทกวีอีกบทหนึ่ง ตัวสนับสนุนและตัวอุปสรรคที่พบทั้งหมดมี 35 ตัว ในที่นี้จะอธิบายแยกกันดังนี้

5.2.1 ตัวสนับสนุน

ไม่มี(ก)[2] หมายถึง ในบทกวีนั้นไม่มีสิ่งใดกระทำหน้าที่หรือถูกกล่าวถึงว่ามีบทบาทสนับสนุนให้ตัวประธานบรรลุตัวเป้าหมาย พบในบทกวีจำนวนมาก สะท้อนการเล่าเรื่องในบทกวีที่เน้นนำเสนอความทุกข์ยากของตัวประธาน ตัวประธานที่ไม่มีตัวสนับสนุน ได้แก่ กลุ่มผู้ทำงานเกษตรกรรม ผู้ใช้แรงงาน ผู้มีรายได้น้อย คนชั้นกลาง ชุมชน และธรรมชาติ เช่น บทกวี “มนุษยภัย” (คมเลนส์, 2531, น. 18) “โรงไฟฟ้าอัปยศ” (มหา สุรารินทร์, 2545, น. 64) “น้ำ ฟ้า ดิน” (มงคล อุทก, 2555, น. 62)

ขยันอดทน(ข) หมายถึง ความขยัน อดทน พากเพียรของตัวประธานเองซึ่งช่วยให้ทำงานต่อไปได้(4) พบในบทกวีที่มีตัวประธานเป็นกลุ่มผู้ทำงานเกษตรกรรม ผู้ใช้แรงงาน และผู้มีรายได้น้อย เช่น บทกวี “เสื้อคนงาน” (รมณา โรชา, 2542, น. 57) “แง่งามความจน” (อังคาร โสภาพศิลป์, 2554, น. 66) และยังพบในบทกวีที่มีตัวประธานเป็นกลุ่มสถาบันกษัตริย์ด้วย คือ พระวิริยะอุตสาหะในการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงช่วยเหลือราษฎรในที่ต่าง ๆ เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของราษฎร(3) เช่นบทกวี “จากฟ้า...สู่ดิน” (สกล ผดุงวงศ์, 2534, น. 51)

เงินตรา(ค) หมายถึง เงินอันมาจากการทำงานหรือมาจากแหล่งอื่น เช่น การขายที่ดิน ทรัพย์สมบัติ หรือการกู้ยืม โดยส่วนใหญ่เงินตราจะเป็นตัวเป้าหมายแต่ก็พบว่าเป็นตัวสนับสนุนของการได้มาซึ่งตัวเป้าหมายหลายอย่างเช่นกัน คือ การเลี้ยงดูครอบครัวหรือสร้างครอบครัว(2) ความเป็นอยู่ที่ดี(3) การได้มาซึ่งปัจจัยการผลิต(6) และการใช้หนี้(7) มักพบในบทกวีที่มีตัวประธานเป็นกลุ่มผู้ทำงานเกษตรกรรม คนรายได้น้อย และคนชั้นกลาง เช่น บทกวี “เหตุเกิดที่เอว” (พงศ์ศรี ศรีสะเกษ, 2535, น. 39) “บ้านใหม่” (โชคชัย บัณฑิต’, 2546, น. 65)

ภาครัฐ(ฆ) หมายถึง หน่วยงานรัฐและรัฐบาล เป็นตัวสนับสนุนจากการเป็นผู้กำหนดนโยบาย สร้างโครงการ ผลักดันการปฏิบัติที่เอื้อให้ตัวประธานกลุ่มต่าง ๆ สามารถบรรลุถึงตัวเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มผู้ทำงานเกษตรกรรม ผู้มีรายได้น้อย คนชั้นกลาง และชุมชน สำหรับตัวประธานเหล่านี้ ตัวสนับสนุนภาครัฐทำให้มีงานทำ(4) มีรายได้(1) มีความเป็นอยู่ที่ดี(3) เช่น บทกวีในคอลัมน์ของดีมีอยู่ ของขรรค์ชัย บุนปาน (2540, น. 98) “Thirties People (บุตรธิดาของยุคพืชเศรษฐกิจ)” (ไม้หนึ่ง ก. กุนที, 2544, น. 66) ส่วนตัวประธานกลุ่มภาคธุรกิจตัวสนับสนุนนี้ทำให้ได้มาซึ่งรายได้(1) จากการที่หน่วยงานรัฐหรือเจ้าหน้าที่รัฐเพิกเฉยต่อ

[2] ลำดับตัวอักษรนี้ใส่กำกับไว้เพื่อใช้ในการอ้างถึงต่อไปข้างหน้า

การปฏิบัติงาน การตรวจสอบตามกฎหมาย หรือช่วยเหลือเอื้อประโยชน์ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น บทกวี “นรกล่ม” (ทวน ใบมาก, 2534, น. 51) “โจรเสื้อนอก” (ธัญญา ธัญญามาศ, 2541, น. 37)

ภาคการเมือง(ง) หมายถึง นักการเมือง พรรคการเมือง รวมถึงการเลือกตั้ง ภาคการเมืองเป็นตัวสนับสนุนจากการเป็นผู้สร้างนโยบาย สร้างโครงการ และผลักดันการปฏิบัติเมื่อเข้าไปเป็นรัฐบาล ทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น(3) พบในบทกวีที่มีตัวประธานเป็นผู้ทำงานเกษตรกรรม หรือกลุ่มชุมชน เช่น บทกวี “Thirties People (บุตรธิดาของยุคพืชเศรษฐกิจ)” (ไม้หนึ่ง ก. กุนที, 2544, น. 66) “การเมืองใหม่” (ร้อย บานบุรี, 2551, น. 10)

ธรรมชาติ(จ) หมายถึง สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ดินฟ้าอากาศ สภาพภูมิประเทศ เช่น สภาพดินฟ้าอากาศที่เป็นปกติ มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นที่อยู่อาศัยที่ทำมาหากินของผู้คนและสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ(15) ทำให้ทำการเกษตรได้(4) ได้ผลผลิตดี(5) ประเทศมีสภาพเศรษฐกิจดี(11) ผู้คนมีความเป็นอยู่ที่ดี(3) มีความสุขโดยไม่ต้องพึ่งเงินทอง(9) ชุมชนสามารถดำรงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ได้(12) ธรรมชาติเป็นตัวสนับสนุนของตัวประธานหลายกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ทำงานเกษตรกรรม ภาคธุรกิจ ชุมชน และธรรมชาติเอง เช่นบทกวี “แลนด์แอ่นเหา” (โชคชัย บัณฑิต’, 2537, น. 51) “สวรรค์อันดามัน” (ธัญศักดิ์ ณ นคร, 2548, น. 67) “แผ่นดินพระราชา” (ภักดิ์ รตนผล, 2559, น. 57)

ผู้คนในชุมชน คนในท้องถิ่น(ฉ) หมายถึง คนหรือกลุ่มคนต่าง ๆ ซึ่งแปรไปตามตัวประธานในบทกวีแต่ละบท อาจหมายถึง แรงงานในครอบครัว ชาวไร่ชาวนาในชุมชน กลุ่มคนฐานะเดียวกัน ตัวสนับสนุนนี้เป็นกำลังแรงงานในการทำงาน(4) สร้างผลผลิต(5) รายได้(1) และความเป็นอยู่ที่ดี(3) การใช้หนี้(7) การเรียกร้องต่อสู้เพื่อเป้าหมายบางอย่าง (8, 11, 14) รวมถึงการรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติคงอยู่เหมือนเดิม ไม่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว(15) พบในบทกวีที่มีตัวประธานเป็นกลุ่มผู้ทำงานเกษตรกรรม ผู้ใช้แรงงาน ผู้มีรายได้น้อย คนชั้นกลาง ชุมชน และธรรมชาติ เช่น บทกวี “ชื่นเช้า; ร้านน้ำชา” (สิระพล อักษรพันธ์, 2543, น. 62) “ความยิ่งใหญ่ของละออง” (บุดดา มหายาน, 2553, น. 85)

การทำงาน(ช) แม้ว่าการทำงานจะเป็นตัวเป้าหมายในบทกวีหลายบท แต่ในบทกวีที่มีตัวเป้าหมายเป็นสิ่งอื่น การทำงานถูกกล่าวถึงเป็นตัวสนับสนุนตัวประธานด้วย ได้แก่ กลุ่มผู้ทำงานเกษตรกรรม ผู้ใช้แรงงาน และคนชั้นกลาง การทำงานทำให้ได้บรรลุตัวเป้าหมายในการได้ผลผลิต(5) รายได้(1) ความเป็นอยู่ที่ดี(3) สามารถเลี้ยงดูครอบครัว สร้างครอบครัว(2) และมีความก้าวหน้าในอาชีพการงาน(10) เช่น บทกวี “จากปลายตีก...จบดิน” (ปรัชญ์ วลีพร, 2534, น. 51) “ชาวไร่...ชาวไร้” (ทิน ละออ, 2535, น. 46)

งาน(ซ) หมายถึง งาน 3 แหล่ง คือ งานภาคเกษตรในชนบท อาจเป็นการทำไร่ทำนา เก็บพืชผลในชนบท เลี้ยงสัตว์ หาสัตว์น้ำในแหล่งน้ำ งานรับจ้างในเมืองซึ่งเป็นงานนอกภาคเกษตร ได้แก่ งานก่อสร้างและโรงงานอุตสาหกรรมหรือพนักงานบริษัท งานรับจ้างในต่างประเทศ ทั้งก่อสร้าง แม่บ้าน หรืองานอื่น ๆ พบในบทกวีที่มีตัวประธานเป็นกลุ่มผู้ทำงานเกษตรกรรม เป็นตัวสนับสนุนที่จะทำให้บรรลุตัวเป้าหมายด้านรายได้(1) การเลี้ยงดูครอบครัว(2)

การใช้หนี้(7) เช่น บทกวี “เมล็ดพันธุ์ของความปวดร้าว” (เมธี วงศ์ครุฑ, 2537, น. 51) “งาน” (โรจน์ จรจรุง, 2541, น. 65)

ความหวัง ความฝัน กำลังใจ(ฌ) หมายถึง การคาดหมายถึงผลที่ได้รับในอนาคต เป็นแรงผลักดันตัวประธานในการแสวงหาเป้าหมายต่าง ๆ แบ่งเป็นความหวังหรือความฝันเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ และกำลังใจซึ่งมักหมายถึงลูกและครอบครัว การคิดถึงบ้านเกิดซึ่งอาจเป็นชนบทหรือแผ่นดินไทยแล้วแต่กรณี พบในตัวประธานกลุ่มผู้ทำงานเกษตรกรรม ผู้ใช้แรงงาน และผู้มีรายได้น้อย เช่น บทกวี “ถึงลูก” (เสริมยศ เรืองศรีสังข์, 2533ก, น. 37) “ข่าวดี” (ร้อย บานบุรี, 2552, น. 11)

ที่ดิน(ญ) หมายถึง กรรมสิทธิ์ที่ดินหรือทำเลที่ดิน ซึ่งใช้ในการทำนาทำไร่หรือเป็นที่อยู่อาศัย ทั้งยังเป็นทรัพย์สินที่สามารถนำไปขายหรือจำนองจำนำ ทำให้สามารถทำการเกษตร(4) สร้างผลผลิต(5) มีรายได้(1) มีเงินทุน(6) หรือสร้างโครงการธุรกิจทำรายได้ (4, 1) พบในตัวประธานกลุ่มผู้ทำงานเกษตรกรรม ผู้มีรายได้น้อย ชุมชน และภาคธุรกิจ เช่น บทกวี “แลนด์แอ่นเหา” (โชคชัย บัณฑิต’, 2537, น. 51) “คือเพื่อนมนุษยชาติ” (แสงดาว ศรัทธามั่น, 2548, น. 51) “คนเลี้ยงควาย-ควายเลี้ยงคน (เรื่องจริงจากชุมพร)” (ไพบูลย์ พันธุ์เมือง, 2550, น. 62)

กลไกรัฐ(ฏ) หมายถึง บุคลากรภาครัฐ รวมถึงกลไกอื่น ๆ เช่น ระบบราชการ กฎหมาย โครงการหรือนโยบายรัฐ เป็นต้น พบในบทกวีที่ตัวประธานเป็นกลุ่มผู้ทำงานเกษตรกรรม ผู้มีรายได้น้อย คนชั้นกลาง ภาครัฐ และชุมชน ทำให้ตัวประธานบรรลุตัวเป้าหมายคือสภาพเศรษฐกิจที่ดี(11) ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี(3) สำหรับตัวประธานที่เป็นนักการเมืองและรัฐมนตรีที่เป็นนักการเมือง ตัวสนับสนุนนี้นำไปสู่ความนิยมและคะแนนเสียง(13) ส่วนตัวประธานภาคธุรกิจ กลไกรัฐทำหน้าที่เอื้อต่อผลประโยชน์ของนายทุน เช่น บทกวี “นิทานจากแผนฯ 6” (พันดา ธรรมดา, 2531, น. 24) “การเมืองใหม่” ของร้อย บานบุรี (2551, น. 10) “ชรากรรม” (ไพวรินทร์ ขาวงาม, 2552, น. 61)

ปัจจัยการผลิต(ฏ) หมายถึง วัสดุอุปกรณ์รวมถึงสิ่งอื่นที่ใช้ในการทำงาน การผลิตสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ ทำให้ตัวประธานทำงานได้(4) ได้ผลผลิต(5) มีรายได้(1) พบในบทกวีที่มีตัวประธานเป็นกลุ่มผู้ทำงานเกษตรกรรม ผู้มีรายได้น้อย คนชั้นกลาง หรือภาคธุรกิจ เช่น บทกวี “ขนมแบก” (เสน่ห์ วงษ์กำแหง, 2532, น. 55) “ใบไม้ร่อน...หนังสือเล่ม” (ปราโมช ปราโมทย์, 2539, น. 49) “แมวในร้านเบเกอรี่” (ไร่เหนือ มะลิป่า, 2558, น. 34)

ระบบทุนนิยม(ฐ) หมายถึง วิถีการผลิต กลไกการตลาด การส่งเสริมการขาย ระบบกลไกธุรกรรมการเงิน รวมถึงการมีเป้าหมายในชีวิตตามแบบทุนนิยม เหล่านี้นำมาซึ่งรายได้(1) ของผู้ประกอบการ ตัวสนับสนุนนี้พบในบทกวีที่มีตัวประธานเป็นกลุ่มคนชั้นกลาง ชุมชน และกลุ่มภาคธุรกิจ เช่นบทกวี “ค้าอะไรถึงเป็นมหาเศรษฐี?” (คนวันจันทร์, 2549, น. 45) “รำพึงเงินบาท” (น้ำเหล็ก ประกายไฟ, 2550, น. 57)

ผลผลิต(ฑ) หมายถึง ผลผลิตที่ได้จากการเกษตรหรือประมง ซึ่งช่วยให้ตัวประธานกลุ่มผู้ทำงานเกษตรกรรม คนชั้นกลาง หรือชุมชน บรรลุถึงตัวเป้าหมายด้านรายได้(1)

ความเป็นอยู่ที่ดี(3) เลี้ยงดูครอบครัวได้(2) เช่น บทกวี “ข้าวเขียว ปุ๋ยขุ่น” (ประเสริฐ จันดำ, 2538, น. 81) “ผ้าผวยผืนที่ร้อย” (อรรฆพล ศรีฯ, 2546, น. 65)

ทุนวัฒนธรรม(ฒ) หมายถึง ทุนที่ไม่ใช่ทรัพย์สินหรือปัจจัยการผลิต แต่หมายถึง วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ความรู้ท้องถิ่น รวมถึงความรู้ที่ส่งต่อในครอบครัว พบมากในบทกวีที่มีตัวประธานเป็นกลุ่มชุมชน สัมพันธ์กับตัวเป้าหมายด้านสภาพเศรษฐกิจ(11) และยังเกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการไม่ตกอยู่ใต้อิทธิพลจากประเทศอื่น(12) นอกจากนี้ยังพบในบทกวีที่มีตัวประธานเป็นกลุ่มผู้มีรายได้น้อยที่ได้ประกอบอาชีพ(4) จากความรู้ที่ได้มาจากคนในครอบครัว เช่น บทกวี “ขนมแบก” (เสน่ห์ วงษ์กำแหง, 2532, น. 55) “หอมมะลิ...มูลค่าทางวัฒนธรรม” (สุคม ศรีนวล, 2555, น. 58)

อุดมการณ์(ณ) หมายถึง แนวคิด การเชื่อถือและความยึดมั่นอุดมการณ์ทางการเมืองหรือวิถีทางการใช้ชีวิต ทำให้ได้มาซึ่งสังคมที่เสมอภาคเท่าเทียม(8) หรือความสุขในชีวิตที่ไม่ขึ้นกับเงินทอง(9) พบในบทกวีที่มีตัวประธานเป็นผู้ทำงานเกษตรกรรม ผู้ใช้แรงงาน คนชั้นกลาง รวมถึงภาครัฐ เช่น บทกวี “นักรบแห่งสันติธรรม” (ธงธรรม สามัญชน, 2547, น. 65) “สมัชชาราษฎร” (เทอด ประชาทิพย์, 2552, น. 38)

การพึ่งตนเอง(ด) หมายถึง การพึ่งความสามารถ ทรัพยากร แรงงงานของตนเองเป็นแรงสนับสนุนที่จะได้มาซึ่งตัวเป้าหมายทั้งด้านรายได้(1) ความเป็นอยู่ที่ดี(3) ผลผลิต(5) การทำงาน(4) เนื่องจากไม่ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ พบในบทกวีที่มีตัวประธานเป็นผู้ทำงานเกษตรกรรม ผู้ใช้แรงงาน คนรายได้น้อย คนชั้นกลาง เช่น บทกวี “เหตุเกิดที่เอว” (พงศ์ศรี ศรีสะเกษ, 2535, น. 39) “เมล็ดพันธุ์ของความปวดร้าว” (เมธี วงศ์ครุฑ, 2537, น. 51)

ความประหยัด(ต) พบในบทกวีที่มีตัวประธานเป็นกลุ่มผู้ใช้แรงงาน ตัวสนับสนุนนี้ทำให้สามารถทำงานเก็บเงินเพื่อเลี้ยงดูครอบครัวหรือสร้างครอบครัว(2) ใช้หนี้(7) และมีความก้าวหน้าในอาชีพการงาน(10) เช่น บทกวี “ไม้คาน เข่งคู่” (ทวีสุข ทองถาวร, 2538, น. 51) “สูญเปล่า” (สกุณี ทักษิณา, 2555, น. 81)

การศึกษา ความรู้(ถ) หมายถึง การได้รับศึกษาหรือการมีความรู้ ทำให้ตัวประธานบรรลุเป้าหมายด้านความเสมอภาคเท่าเทียม(8) การประกอบอาชีพ(4) มีความสุขโดยไม่พึ่งเงินทอง(9) และสามารถพึ่งตนเอง ไม่ตกอยู่ในอิทธิพลของทุนนิยมและต่างชาติ(12) พบในบทกวีที่มีตัวประธานเป็นกลุ่มผู้ทำงานเกษตรกรรม ผู้ใช้แรงงาน คนรายได้น้อย ชุมชน เช่น บทกวี “...ฝนเม็ดเศร้าร้าวหมอกราน” (เรวัตร พันธุ์พิพัฒน์, 2533, น. 45) “ผ้าผวยผืนที่ร้อย” (อรรฆพล ศรีฯ, 2546, น. 65) “ลูกเถื่อน” (อังคาร โสภาพศิลป์, 2553, น. 66)

คุณธรรม ศาสนา(ท) หมายถึง หลักคุณธรรม คุณค่าเชิงจริยธรรม หลักศาสนารวมถึงบุคคลและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับศาสนา พบในบทกวีที่มีตัวประธานเป็นชุมชน คนชั้นกลาง ซึ่งเรียกร้องให้สังคมยึดมั่นในคุณค่าและศีลธรรมจรรยาเพื่อให้สังคมสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ไม่ตกอยู่ใต้อิทธิพลของประเทศอื่น(12) และกลุ่มตัวประธานต่าง ๆ ที่เป็นปัจเจกบุคคลที่คุณธรรมจริยธรรมทำให้ชีวิตมีความก้าวหน้าประสบความสำเร็จ(10) เช่น บทกวี

“ไม้คาน เข่งคู่” (ทวีสุข ทองถาวร, 2538, น. 51) “คนมีหัวใจนำทาง พึงมีอาหารนำท้อง (แด่... ดุลยภาพพอเพียงแห่งชีวิต)” (ไพวรินทร์ ขาวงาม, 2550, น. 7)

สิ่งเหนือธรรมชาติ(ธ) หมายถึง เทวดา ภูตผี วิญญาณบรรพบุรุษ เป็นต้น เป็นตัวสนับสนุนที่จะบรรลุถึงผลผลิต(5) รายได้(1) และความเป็นอยู่ที่ดี(3) จากการช่วยเรื่องความอุดมสมบูรณ์ ฝนฟ้าอันเป็นปัจจัยในการเพาะปลูกซึ่งมนุษย์ควบคุมไม่ได้ มักพบในบทกวีที่มีตัวประธานเป็นกลุ่มผู้ทำงานเกษตรกรรมหรือชุมชน เช่น บทกวี “น้ำตาชาวนา” (ภูมินทร์ วรรณวงศ์, 2532, น. 24) “น้ำท่วม-น้ำตา” (สงขลา เสลาธรรม, 2537, น. 50)

ต่างประเทศ(น) หมายถึง องค์กรต่างประเทศที่สนับสนุนตัวประธานกลุ่มชุมชนให้เกิดการพัฒนาหรือพ้นวิกฤต(11) มักจะถูกกล่าวถึงเป็นตัวอุปสรรคแต่ในทางกลับกันก็เป็นตัวสนับสนุนด้วย เช่น ในบท “ล้ม-ละลาย” (รูญ ระโนด, 2542, น. 26)

สถาบันกษัตริย์(บ) หมายถึง ตัวบุคคลหรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์ เช่น โครงการในพระราชดำริ พบในบทกวีที่มีตัวประธานคือสถาบันกษัตริย์เอง และบทกวีที่มีตัวประธานเป็นชุมชนหรือคนชั้นกลาง โดยเป็นตัวสนับสนุนให้บรรลุเป้าหมายด้านความเป็นอยู่ของประชาชน(3) เช่น บทกวี “5 ธันวา มหาราช” (ฉัตร เชิงดอย, 2540, น. 90) “กลับบ้าน” (นฤมิตร ประพันธ์, 2542, น. 51) “เสาวภาคย์” (สานิตย์ ศรีนาค, 2551, น. 8)

วิทยาการ วิทยาศาสตร์(ป) หมายถึง ความรู้ วิทยาการและสิ่งประดิษฐ์จากความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่ช่วยในการทำงาน(4) และเพิ่มผลผลิต(5) เช่น วิทยาการการเกษตร หรือเทคโนโลยีการสื่อสาร พบในบทกวีที่มีตัวประธานเป็นผู้ทำงานเกษตรกรรม ชุมชน หรือภาคธุรกิจ เช่น บท “เพิ่มผลผลิต” (โชคชัย บัณฑิต’, 2542, น. 72) “เลหลังประเทศไทย” (นิราศ นิรันดร, 2549, น. 59) “สนธยากาลแห่งทุ่งนากระดาษ” (เสรี ทัศนศิลป์, 2560, น. 25)

อาหาร(ผ) และอบายมุข(ฝ) หมายถึง อาหารราคาถูก เหล้าและยาชูกำลัง หรือการทำผิดต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ตัวประธานใช้สร้างแรงกายแรงใจในการทำงาน(4) หรือเป็นหนทางใช้หนี้(7) เช่น บทกวี “จากปลายตีก...จบดิน” (ปรัชญ์ วลีพร, 2534, น. 51) “ก๋วยเตี๋ยวใต้สะพาน” (ไม้หนึ่ง ก. กุนที, 2536, น. 56) “เสม็ดราตรี” (ประกาย ปรัชญา, 2558ข, น. 57)

โครงสร้างสังคมเหลื่อมล้ำ (พ) หมายถึง โครงสร้างสังคมชนชั้น ระบบอุปถัมภ์ ทำให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบ ทำให้ตัวประธานกลุ่มภาคธุรกิจมีกำไรมีรายได้เพิ่มขึ้น(1) และได้ผลผลิตมากขึ้น(5) เช่น บทกวี “นรกล่ม” (ทวน ใบมาก, 2534, น. 51) “เมฆเหนือนิคมอุตสาหกรรม” (สุขุมพจน์ คำสุขุม, 2559, น. 72)

5.2.2 ตัวอุปสรรค

ตัวกระทำที่ทำหน้าที่เป็นตัวอุปสรรคในบทกวีนั้นมีบางส่วนที่ซ้ำกับตัวสนับสนุน แต่ก็มีอีกจำนวนมากที่เป็นตัวกระทำใหม่ ในที่นี้จะกล่าวถึงโดยใช้ตัวอักษรกำกับชุดเดียวกันและต่อเนื่องจากตัวสนับสนุน ดังนี้

ไม่มี(ก) หมายถึง ในบทกวีนั้นไม่มีสิ่งใดกระทำหน้าที่หรือถูกกล่าวถึงว่ามีบทบาทขัดขวางการบรรลุตัวเป้าหมายของตัวประธาน พบน้อยเนื่องจากในบทกวีส่วนใหญ่พรรณนาหรือประสบความยากลำบากทำให้มักมีตัวอุปสรรคเสมอ ตัวประธานมักไม่บรรลุตัวเป้าหมาย

แต่ก็พบบทกวีที่ไม่มีตัวอุปสรรคประปรายกระจายทุกกลุ่มตัวประธาน เช่น บทกวี “ขนมแบก” (เสน่ห์ วงษ์กำแหง, 2532, น. 55) “ใบไม้ร่อน...หนังสือเล่ม” (ปราโมช ปราโมทย์, 2539, น. 49) “ค้าอะไรถึงเป็นมหาเศรษฐี?” (คนวันจันทร์, 2549, น. 45) “รอยยิ้มกลับด้านของท้องฟ้า” (ประกาย ปรัชญา, 2558ก, น. 57)

ภาครัฐ(ฆ) กลไกรัฐ(ฏ) และภาคการเมือง(ง) หมายถึง รัฐ หน่วยงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐและนักการเมือง รวมถึงสิ่งที่เป็นกลไกหรือเครื่องมือของรัฐในการขับเคลื่อนการปฏิบัติงาน ภาครัฐ กลไกรัฐและภาคการเมืองมีส่วนขัดขวางการบรรลุตัวเป้าหมายของตัวประธานหลายกลุ่มจากการที่กฎหมาย นโยบายหรือโครงการของภาครัฐส่งผลต่อพื้นที่การเกษตร สภาพธรรมชาติ วิถีการเกษตรดั้งเดิม(14, 15) การแสวงหาผลประโยชน์ทำให้ประชาชนไม่ได้รับความเป็นธรรม ก่อเกิดความเหลื่อมล้ำ(8) หรือแม้กระทั่งไม่มีความสามารถในการแก้ปัญหาให้ประชาชน(1, 2, 3, 4) เช่น บทกวี “วุฒิ ส.ส.” (คมเลนส์, 2539, น. 49) “ผ่าอกแม่น้ำโขง” (ไพฑูรย์ พรหมวิจิตร, 2545, น. 57) “คนเลี้ยงควาย-ควายเลี้ยงคน (เรื่องจริงจากชุมพร)” (ไพบูลย์ พันธุ์เมือง, 2550, น. 62)

ธรรมชาติ(จ) หมายถึง สภาวะทางธรรมชาติแปรปรวน หรือสภาพภูมิศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลง หรืออุบัติภัยจากธรรมชาติ เช่น ฝนล่า ภัยแล้ง น้ำท่วม ดินโคลนถล่ม สัตว์ร้าย พบในบทกวีที่มีตัวประธานเป็นผู้ทำงานเกษตรกรรม ผู้มีรายได้น้อย ผู้ใช้แรงงาน หรือชุมชน ส่งผลต่อการทำมาหากิน(4) ทำให้ขาดรายได้(1) ไม่ได้ผลผลิต(5) และขาดความเป็นอยู่ที่ดี(3) เช่น บทกวี “น้ำท่วม-น้ำตา” (สงขลา เสลาธรรม, 2537, น. 50) “กลับบ้าน” (นฤมิตร ประพันธ์, 2542, น. 51) “ปางเมืองไทยในหวัดนก” (รมณา โรชา, 2547, น. 50)

ผู้คนในชุมชน คนในท้องถิ่น(ฉ) หมายถึง ชาวบ้านในพื้นที่ชุมชน โดยเฉพาะในชนบท พบในบทกวีที่มีตัวประธานเป็นผู้ทำงานเกษตรกรรมหรือชุมชนที่คนในชุมชนละทิ้งถิ่นหรือเอารัดเอาเปรียบกันเอง ทำให้สูญเสียผลผลิต(4) ปัจจัยการผลิต(6) หรือตัวประธานภาครัฐที่ชาวบ้านต่อต้านโครงการหรือนโยบายรัฐทำให้ไม่สามารถดำเนินโครงการหรือนโยบายตามแผนได้(11) เช่น บทกวี “น้ำตาชาวนา” (ภูมินทร์ วรรณวงศ์, 2532, น. 24) “หุ่นไล่กาอาจจะเขียนบทกวี” (กังวาลไพร นามฯ, 2559, น. 28)

อุดมการณ์(ด) หมายถึง ความคิดที่ยึดถือเป็นแนวทางชีวิตหรือการต่อสู้ทางการเมือง มักเป็นความขัดแย้งระหว่างอุดมการณ์หนึ่งกับอุดมการณ์อื่น(8) ทำให้ขัดแย้งกับการดำรงชีวิตให้อยู่รอด(1, 2, 3, 4) หรือการต่อสู้ทางการเมือง(8) พบน้อยและพบในตัวประธานกลุ่มคนชั้นกลาง เช่น บทกวี “คนมีหัวใจนำทาง พึ่งมีอาหารนำท้อง (แด่...ดุลยภาพพอเพียงแห่งชีวิต)” (ไพวรินทร์ ขาวงาม, 2550, น. 7) “สงครามครั้งสุดท้าย” (ยงค์ ยโสธร, 2551, น. 26)

ระบบทุนนิยม(ฐ) หมายถึง ระบบเศรษฐกิจ กลไกการค้าและระบบธุรกรรมการเงินและวิถีชีวิตแบบทุนนิยม ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตและการค้า(14) ตลาดโลกเข้ามามีอิทธิพลต่อราคาพืชผลในประเทศ(12) เกิดปัญหาผลผลิตขายไม่ได้ทำให้รายได้ไม่พอเพียง(1) ทำนาทำไร่ทำประมงไม่ได้(4) เพราะธรรมชาติสูญเสียความอุดมสมบูรณ์ วิถีทุนนิยมกระตุ้นให้เกิดการบริโภคทำให้ต้องทำงานหนักเพื่อหาเงินมาใช้จ่ายทำให้ไม่มี

ความสุข(9) พบในบทกวีที่มีตัวประธานเป็นกลุ่มผู้ทำงานเกษตรกรรม คนชั้นกลาง ชุมชน เช่น บทกวี “เห่อ” (สุชีพ เจริญโท, 2543, น. 57) “เรื่องใกล้เรื่องไกล” (ละไมมาด คำฉวี, 2559, น. 68)

สิ่งเหนือธรรมชาติ(ธ) หมายถึง สิ่งที่ไม่อาจอธิบายเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ได้ เช่น ภูตผี อาเพศ โชคร้าย หรือเคราะห์กรรม มีการกล่าวถึงน้อย พบในบทกวีที่มีตัวประธานกลุ่ม ผู้ทำงานเกษตรกรรมและชุมชน ทำให้ไม่สามารถทำงานได้(4) หรือต้องมีชีวิตลำบากยากแค้น(3) เช่น บทกวี “เสดสา” (ประพนธ์ เรืองณรงค์, 2532, น. 54)

ต่างประเทศ(น) หมายถึง นายทุนหรือองค์การต่างชาติที่เข้ามาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของไทย รวมถึงภาวะโลกาภิวัตน์ที่เศรษฐกิจและวัฒนธรรมต่างประเทศเข้ามามีอิทธิพลในสังคมไทย ทำให้ชาวนาไทยถูกแย่งที่ดินทำกิน(6) คนไทยคล้อยตามวิถีบริโภคนิยมหรือการผลิตแบบตะวันตกทำให้สูญเสียวิถีชีวิต วัฒนธรรม สภาพสังคมดั้งเดิม(14) รวมถึงประเทศตกอยู่ใต้อิทธิพลทางเศรษฐกิจของประเทศอื่น(12) พบในบทกวีที่มีตัวประธานกลุ่มผู้ทำงานเกษตรกรรมและชุมชน เช่น “ ‘ตาสี/ตาสา’ (หนึ่งห้วง...สนทนา)” (ผู้ตาย 1988, 2536, น. 21) “ปู่ทวดไม่ได้เห็น” (คมเลนส์, 2549, น 53)

อบายมุข(ฝ) หมายถึง กิจกรรมหรือพฤติกรรมที่ทำให้เกิดความเสียหายแก่ตนเอง มักพบว่าเป็นทั้งตัวสนับสนุนและตัวอุปสรรค อบายมุขเป็นตัวอุปสรรคที่พบในบทกวีที่มีตัวประธานเป็นกลุ่มผู้ทำงานด้านเกษตรกรรม ผู้ใช้แรงงาน ผู้มีรายได้น้อย หรือคนชั้นกลาง ทำให้ชีวิตยากลำบาก(3) เช่น ในบท “คนอึด 2541” (อหังการ์ กล้า, 2541, น. 65) “เสม็ดราตรี” (ประกาย ปรัชญา, 2558ข, น. 57)

โครงสร้างสังคมเหลื่อมล้ำ(พ) หมายถึง โครงสร้างสังคมชนชั้น ระบบอุปถัมภ์ ความเหลื่อมล้ำทางสถานะสังคมและเศรษฐกิจ ส่งผลต่อความไม่เท่าเทียมของโอกาส ความไร้อำนาจทั้งในทางกฎหมายและเศรษฐกิจ การถูกดูหมิ่นไม่ให้ค่า(8) การทำงานไม่ก้าวหน้า(10) พบในบทกวีที่มีตัวประธานเป็นกลุ่มผู้ทำงานเกษตรกรรม ผู้ใช้แรงงาน ผู้มีรายได้น้อย คนชั้นกลาง เช่น บทกวี “ยิ่งคิดยิ่งข้อง” (จิระนันท์ พิตรปรีชา, 2533, น. 45) “บ้านใหม่” (โชคชัย บัณฑิต’, 2546, น. 65) “ลูกเถื่อน” (อังคาร โสภาพศิลป์, 2553, น. 66) “เพลงกล่อมและอ้อมกอด” (อัคนี หฤทัย, 2559, น. 82)

สภาวะแวดล้อมเปลี่ยนแปลง(ฟ) หมายถึง สภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทำให้ไม่สามารถใช้ที่ดินทำการเกษตรได้อีกต่อไป(14) ทำให้ขาดรายได้(1) รวมถึงสภาพแวดล้อมที่ไม่ดีหรือสาธารณูปโภคที่ไม่ดี ทำให้มีความเป็นอยู่ไม่ดี(3) มีความสุขน้อยลง(9) สภาพธรรมชาติไม่สามารถคงอยู่ในสภาพเดิมได้(15) พบในบทกวีที่มีตัวประธานเป็นกลุ่มผู้ทำงานเกษตรกรรม ชุมชน ธรรมชาติ ผู้ใช้แรงงาน และผู้มีรายได้ เช่น บทกวี “ลมหายใจเก้าเส้ง” (สงขลา เสลาธรรม, 2536, น. 46) “หมู่บ้านในเสียงตอกเสาเข็ม” (อังคาร จันทาทิพย์, 2553, น. 62) “โศกนาฏกรรมแห่งท้องนา” (นิราศ นิรันดร, 2553, น. 81)

วิถีสมัยใหม่ การพัฒนา(ภ) หมายถึง วิถีชีวิตแบบเมืองและผลพวงจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในการดำรงชีวิต เช่น การทำงาน การบริโภค อุปโภค ค่าใช้จ่ายใหม่ที่เกิดขึ้น ทำให้มีรายได้ไม่พอเพียง(1) ไม่มีความสุข(9) พบในบทกวีที่มี

ตัวประธานกลุ่มผู้ทำงานเกษตรกรรม ชุมชน คนชั้นกลาง ผู้มีรายได้น้อย เช่น บทกวี “เห่อ” (สุชีพ เจริญโท, 2543, น. 57) “เมื่อข้าพเจ้าเป็นบ้าไป 5 นาที” (เจริญขวัญ, 2554, น. 68) “สนธยากาลแห่งทุ่งนากระดาษ” (เสรี ทัศนศิลป์, 2560, น. 25)

ความยากจน(ม) หมายถึง ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี ได้รับผลตอบแทนจากการทำงานน้อย หรือมีภาวะความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก ไม่มีที่อยู่ที่อาศัย สภาพความยากจนในพื้นที่ชนบทพบในบทกวีที่มีตัวประธานกลุ่มผู้ทำงานเกษตรกรรม ผู้ใช้แรงงาน ผู้มีรายได้น้อย และชุมชน ความยากจนทำให้ไม่มีรายได้(1) ไม่สามารถเลี้ยงดูครอบครัว หรือไม่สามารถเก็บเงินสร้างครอบครัวได้(2) และมีความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก(3) เช่น ในบท “คำพยากรณ์” (มลังเมลือง บุตรสุริยา, 2533, น. 49) “แบงก์ในมือ” (นิวรรฒก์ ทองจำปา, 2557, น. 78) “โอกาส” (ฉันท์รักษ์, 2558, น. 30-31)

ความขาดแคลน(ย) หมายถึง ภาวะการขาดปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้ตัวประธานไม่บรรลุตัวเป้าหมาย เช่น ขาดรายได้ ขาดที่ทำกินและปัจจัยการผลิตอื่น ขาดเครื่องใช้ไม้สอยสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิต ส่งผลต่อการมีรายได้(1) ความเป็นอยู่ที่ดี(3) และการทำงาน(4) พบในบทกวีที่มีตัวประธานเป็นกลุ่มผู้ทำงานเกษตรกรรม ผู้ใช้แรงงาน ผู้มีรายได้น้อย แม้กระทั่งคนชั้นกลาง และชุมชน เช่น บทกวี “ยิ่งคิดยิ่งข้อง” (จิระนันท์ พิตรปรีชา, 2533, น. 45) “ก่อนจะสิ้นแสงตะวัน” (ศิลาแลง, 2536, น. 50) “คิดเถื่อน” (คมเลนส์, 2542, น. 49)

หนี้สิน(ร) หมายถึง การเป็นหนี้ของตัวประธาน ทั้งจากการกู้เงินและการนำที่ดินไปจำนอง ทำให้รายได้ไม่เพียงพอ(1) ไม่สามารถเลี้ยงดูครอบครัว(2) เพราะต้องนำเงินมาใช้หนี้ ทำให้มีความเป็นอยู่ไม่ดี(3) และไม่สามารถปลดหนี้ได้หมด(7) พบในบทกวีที่มีตัวประธานเป็นผู้ทำงานเกษตรกรรม ผู้ใช้แรงงาน และชุมชน เช่นบทกวี “ “จดหมายจากชาวนา” (แดง ดอกจาน, 2538, น. 20) “กลับบ้าน” (นฤมิตร ประพันธ์, 2542, น. 51) “โศกนาฏกรรมแห่งท้องนา” (นิราศ นิรันดร, 2553, น. 81)

นายทุน นักธุรกิจ กิจการ(ล) หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ประกอบอาชีพทางธุรกิจ รวมถึงตัวกิจการ เกิดจากการเอารัดเอาเปรียบ กดราคาพืชผล กดค่าแรงและสวัสดิการ รุกล้ำพื้นที่การเกษตร ทำให้ตัวประธานมีรายได้น้อย(1) มีความเป็นอยู่ไม่ดี(3) ขาดที่ดินทำกิน(6) สภาพพื้นที่และวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลง(14, 15) ท้องถิ่นตกอยู่ในความยากลำบาก พบในบทกวีที่มีตัวประธานเป็นกลุ่มผู้ทำงานเกษตรกรรม ผู้ใช้แรงงาน ภาครัฐ ชุมชน และธรรมชาติ เช่น บทกวี “ของเขา” (ชเลพร, 2538, น. 59) “ลมหายใจเก้าเส้ง” (สงขลา เสลาธรรม, 2536, น. 46)

สภาพเศรษฐกิจ(ว) หมายถึง สภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไปที่ตกต่ำหรือวิกฤตเศรษฐกิจ ภาวะข้าวของแพงทำให้ความเป็นอยู่ยากลำบาก(3) เศรษฐกิจตกต่ำและวิกฤตเศรษฐกิจทำให้ตกงาน(4) ไม่มีรายได้(1) และเป็นทุกข์(9) พบในบทกวีที่มีตัวประธานเป็นกลุ่มผู้ทำงานด้านเกษตรกรรม ผู้มีรายได้น้อย คนชั้นกลาง ชุมชน และภาคธุรกิจ เช่น บทกวีในคอลัมน์ของดีมีอยู่ของขรรค์ชัย บุนปาน (2540, น. 98) “กลับบ้าน” (นฤมิตร ประพันธ์, 2542, น. 51) “ดอกการ์เมนท์” (วิกมล ดำด้วงโรม, 2550, น. 55)

วัย สุขภาพร่างกาย(ศ) คือ ความชราและสุขภาพร่างกายที่อ่อนล้าเหน็ดหนื่อย ความเจ็บป่วย ทำให้ทำงานไม่ได้หรือทำได้ไม่เต็มที่(4) จึงไม่มีรายได้หรือมีรายได้น้อย(1) พบในบทกวีที่มีตัวประธานกลุ่มผู้ทำงานเกษตรกรรม กลุ่มผู้ใช้แรงงาน และกลุ่มผู้มีรายได้น้อย เช่น บทกวี “ป่วย” (อิสลาว, 2547, น. 56) “ชรากรรม” (ไพวรินทร์ ขาวงาม, 2552, น. 61)

5.3 ตัวผู้รับ - ตัวผู้ให้

บทกวีที่นำมาศึกษาจำนวนมากไม่มีตัวผู้รับเนื่องจากข้อความเรื่องเล่าของบทกวีส่วนใหญ่นำเสนอปัญหาการดำรงชีวิตของตัวประธาน แต่ก็พบว่ามีบทกวีที่มีตัวผู้รับด้วยเช่นกันในบทกวีที่มีลักษณะให้กำลังใจหรือชื่นชมการกระทำหรือคุณค่าบางประการ ตัวผู้รับในบทกวีมักเป็นตัวประธานเอง ส่วนตัวผู้ให้นั้น ในกรณีที่บทกวีไม่มีตัวผู้รับ ในบทกวีก็จะไม่มีตัวผู้ให้ด้วย แต่กรณีที่มีตัวผู้รับ ตัวผู้ให้ของผู้รับที่เป็นตัวประธานแต่ละกลุ่มจะแตกต่างกัน ดังนี้

ผู้ทำงานเกษตรกรรม ผู้ให้ที่พบ ได้แก่ ตัวประธานเอง ชุมชน ธรรมชาติ ภาครัฐ และสถาบันกษัตริย์ เช่น “โลกภายใน” (สุขุมพจน์ คำสุขุม, 2547, น. 113) “คนเลี้ยงควาย-ควายเลี้ยงคน (เรื่องจริงจากชุมพร)” (ไพบูลย์ พันธุ์เมือง, 2550, น. 62)

ผู้ใช้แรงงาน พบว่าตัวผู้ให้ ได้แก่ ตัวประธานเอง นายจ้าง และกลุ่มคนฐานะเดียวกัน เช่น บทกวี “เปลวแดดที่เจดดาห์” (เสริมยศ เรืองศรีสังข์, 2533ข, น. 45) “ตลาดชานเมือง; หนังแผ่น” (ธาร ธรรมโฆษณ์, 2560, น. 73)

ผู้มีรายได้น้อย พบว่าตัวผู้ให้คือตัวประธานเอง ภาคธุรกิจ หรือสภาพเศรษฐกิจ เช่น บทกวี “กำไรที่รอยยิ้ม” (โสตถิเทพ แสวงประเทือง, 2547, น. 50) “รอยยิ้มกลับด้านของท้องฟ้า: ยามรุ้งกลับมา” (ประกาย ปรัชญา, 2558ก, น. 57)

คนชั้นกลาง ตัวผู้ให้คือตัวเอง ประชาชนด้วยกันและสถาบันกษัตริย์ เช่น บทกวี “5 ธันวา มหาราช” (ฉัตร เชิงดอย, 2540, น. 90) “ชื่นเช้า; ร้านน้ำชา” (สิระพล อักษรพันธ์, 2543, น. 62)

ภาคธุรกิจ ตัวผู้ให้ที่พบคือภาคธุรกิจเอง ภาครัฐหรือกลไกรัฐ เช่น บทกวี “ต้นหม้อข้าวหม้อแกงลิงในป่าคอนกรีต (พันธุ์ ซี.พี. 7-11)” (คนวันจันทร์, 2547, น. 67)

ภาครัฐ สำหรับหน่วยงานราชการ ตัวผู้ให้คือตัวประธานเอง และประชาชนเป็นตัวผู้รับ ส่วนตัวประธานที่มาจากการเมืองนั้น ตัวผู้รับก็คือนักการเมืองเอง โดยตัวผู้ให้ ได้แก่ ประชาชน เช่น บทกวี “ซานตาคลอส” (ชูชาติ ครุฑใจกล้า, 2531, น. 32) “กู้เพื่อพี่-หนี้เพื่อน้อง” (ปีนาก, 2556, น. 66)

ชุมชน กล่าวถึงตัวผู้ให้คือตัวประธานเอง ภาครัฐและภาคการเมือง และสถาบันกษัตริย์ ส่วนตัวผู้รับคือตัวประธาน เช่น บทกวี “ถามคนสงขลา” (ปิยะโชติ อินทรนิวาส, 2543, น. 65)

สถาบันกษัตริย์ มีตัวผู้รับคือสถาบันกษัตริย์และประชาชน โดยตัวผู้ให้คือสถาบันกษัตริย์ เช่น บทกวี “เสาวภาคย์” (สานิตย์ ศรีนาค, 2551, น. 8)

ธรรมชาติ พบน้อยมากที่มีตัวผู้รับคือธรรมชาติ ตัวผู้ให้ ได้แก่ ธรรมชาติเอง ชุมชน คนไทยทั่วไปและคนในท้องถิ่น เช่น บทกวี “สวรรค์อันดามัน” (ธัญศักดิ์ ณ นคร, 2548, น. 67)

การศึกษากวีนิพนธ์ไทยด้วยแนวคิดเรื่องตัวกระทำ ทำให้เห็นถึงโครงสร้างการเล่าเรื่องความทุกข์ยากของการดำรงชีวิตในสังคมเศรษฐกิจทุนนิยมผ่านตัวกระทำต่าง ๆ โดยเฉพาะตัวสนับสนุนและตัวอุปสรรคที่สะท้อนถึงเงื่อนไขทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตในยุคสังคมทุนนิยม

6. ความสัมพันธ์ระหว่างตัวกระทำในกวีนิพนธ์กับบริบททางเศรษฐกิจ

หลังจากวิเคราะห์ตัวกระทำในบทกวีแล้ว ในหัวข้อนี้จะมองความสัมพันธ์ระหว่างตัวกระทำเหล่านั้นกับบริบททางเศรษฐกิจในช่วง 2531-2560 ดังนี้

6.1 ตัวกระทำในกวีนิพนธ์ระหว่าง 2531-2540

ช่วง 10 ปีนี้ บทกวีที่นำมาศึกษามีจำนวน 66 บท ตัวกระทำตัวประธานที่พบคือ กลุ่มผู้ทำงานเกษตรกรรม ผู้ใช้แรงงาน ผู้มีรายได้น้อย คนชั้นกลาง ผู้มีรายได้ประจำ ผู้มีการศึกษา สถาบันกษัตริย์ และธรรมชาติ

ตัวประธานที่พบมาก ได้แก่ กลุ่ม*ธรรมชาติ* เนื่องจากในช่วงนี้เป็นช่วงที่รัฐบาลชาติชาย ชุณหะวัณ เริ่มบริหารประเทศและมีนโยบายพัฒนาประเทศที่มุ่งพัฒนาอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวต่อจากยุคเปรม ติณสูลานนท์ ทำให้มีการเติบโตของเมือง และเศรษฐกิจภาคอสังหาริมทรัพย์สูงขึ้นมา ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมในชนบท ทำให้มีการสร้างสรรค์บทกวีคร่ำครวญเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงในสภาพพื้นที่ เรียกร้องการคงสภาพท้องถิ่นและความอุดมสมบูรณ์เป็นที่พึ่งพาอาศัยของคนในพื้นที่(15) ในบทกวีพบว่ามักไม่มีตัวสนับสนุน ขณะที่ตัวอุปสรรคมีหลายประเภทซึ่งเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจทุนนิยม(ฐ) และการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น(ฟ) ทำให้ในบทกวีกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ไม่มีตัวผู้รับและตัวผู้ให้

ตัวประธานกลุ่ม*ผู้ทำงานเกษตรกรรม* ในช่วง 5 ปีแรกของทศวรรษมีบทกวีที่มีตัวประธานกลุ่มนี้อยู่บ้าง แต่ในช่วงครึ่งหลังของทศวรรษปรากฏบทกวีที่ตัวประธานกลุ่มนี้เป็นจำนวนมาก สะท้อนว่าในช่วงนี้สถานการณ์ที่กระทบต่อคนกลุ่มนี้มีความรุนแรงมากขึ้น โดยมีตัวเป้าหมายคือ รายได้(1) ผลผลิต(5) หรือการได้ทำงาน(4) ปัญหาของตัวประธานกลุ่มนี้สื่อผ่านตัวอุปสรรคในบทกวีคือ หนี้สิน(ย) และธรรมชาติ(จ) คือ มีความอุดมสมบูรณ์ลดน้อยลง เกิดภัยแล้งหรือน้ำท่วมซึ่งเป็นวัฏจักรทางธรรมชาติที่ภาครัฐไม่สามารถแก้ปัญหาได้ ที่สำคัญคือนายทุนนักธุรกิจ(ล) การเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ชนบทไปใช้ประโยชน์อื่นที่ไม่ใช่การเกษตรดั้งเดิม(ฟ) เช่น เขื่อน สนามกอล์ฟ ป่ายูคาลิปตัส นากุ้ง เป็นต้น ซึ่งเป็นผลจากนโยบายรัฐบาล(ฆ) และแนวโน้มการลงทุนและการทำธุรกิจที่ตอบสนองต่อทิศทางเศรษฐกิจทุนนิยม(ฐ) เป็นต้น ส่วนตัวสนับสนุนสำคัญคือความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ(จ) แรงงานของตนเอง(ด) และคนในครอบครัว(ฉ) วิถีการเกษตรสมัยใหม่(ฟ) และงานเสริม(ซ) รวมถึงความหวังและคำสัญญาของนักการเมือง(ฌ) แต่ตัวสนับสนุนเหล่านี้ไม่มีผลให้ตัวประธานได้รับตัวเป้าหมาย หรือไม่มีตัวสนับสนุน(ก) บทกวีส่วนใหญ่จึงไม่มีตัวผู้รับและตัวผู้ให้

การพัฒนาอุตสาหกรรมในเมืองในช่วงนี้ทำให้มีแรงงานเดินทางเข้ามาทำงานในเมืองมากขึ้น บทกวีจึงมีการนำเสนอตัวประธานที่เป็นกลุ่ม*ผู้ใช้แรงงาน*และกลุ่ม*ผู้มีรายได้น้อย* กระจายตลอด 10 ปี ตัวเป้าหมายของกลุ่มนี้มีเพียงแค่รายได้ยังชีพไปวัน ๆ(1) มากกว่าการมีรายได้เป็นกอบเป็นกำ สะท้อนมุมมองต่อปัญหาแรงงานและคุณภาพชีวิตของตัวประธานทั้งสองกลุ่ม โดยพบว่าตัวสนับสนุนส่วนใหญ่มาจากตัวประธานเอง เช่น ความอดทน(ข) ความหวังกำลังใจ(ฌ) และหลักการดำเนินชีวิตที่ดี(ท) ของตัวประธาน ขณะที่ตัวอุปสรรคมีหลายอย่างและมีพลังมากกว่าตัวสนับสนุน โดยเฉพาะโครงสร้างสังคมชนชั้นและการเอารัดเอาเปรียบจากนายทุนเจ้าของกิจการ(พ, ล) รวมถึงภาครัฐไม่ใส่ใจ(ฆ) ทำให้ส่วนใหญ่ไม่มีตัวผู้รับและตัวผู้ให้ อย่างไรก็ตาม พบบางบทที่เป็นการนำเสนอตัวอย่างการใช้ชีวิตจึงมีตัวผู้รับและตัวผู้ให้คือตัวประธานเอง ตัวสนับสนุนคือความขยันขันแข็ง(ข)

ตัวประธานที่พบน้อยคือกลุ่ม*คนชั้นกลาง ภาคธุรกิจ ภาครัฐ* และ*สถาบันกษัตริย์* ในบทกวีที่เสนอตัวประธานกลุ่ม*คนชั้นกลาง* มีตัวเป้าหมายเกี่ยวข้องกับการหางาน(4) และการดำรงชีวิตและความเป็นอยู่(3) ตัวสนับสนุนของกลุ่มนี้มีทั้งที่ปรากฏว่าไม่มี(ก) และเงินเดือน(ค) สะท้อนถึงปัญหาการว่างงาน การใช้จ่าย รวมถึงวิถีชีวิตของคนชั้นกลางที่ต้องพึ่งพาเงินเดือนจากงานประจำ ส่วนตัวประธานกลุ่ม*ภาคธุรกิจ* พบว่าตัวเป้าหมายคือการผลิตสินค้า(5) และกำไร(1) จากยอดขาย มีตัวสนับสนุนคือปัจจัยการผลิต(ฏ) และกลไกของระบบทุนนิยม(ฐ) คือการโฆษณาและการตลาด โดยไม่มีตัวอุปสรรค(ก) ตัวผู้รับคือนายทุนเจ้าของผลิตภัณฑ์ ตัวผู้ให้คือประชาชน กลไกและหน่วยงานภาครัฐ

ส่วนตัวประธาน*ภาครัฐ*นั้นพบว่าเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ในขณะนั้นโดยตรง คือการดำเนินการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 และการขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีของชาติชาย ชุณหะวัณ ตัวเป้าหมายคือการพัฒนาประเทศและประชาชนอยู่ดีกินดี(3) ตัวสนับสนุนคือตัวแผนพัฒนาฯ ของรัฐเอง(ฆ) แต่ตัวอุปสรรคคือนายทุน(ล) และกลไกรัฐ(ฏ) ประชาชนจึงยังยากลำบากทำให้ไม่มีตัวผู้รับ สุดท้ายคือตัวประธานกลุ่ม*สถาบันกษัตริย์*ซึ่งพบ 1 บทในช่วงปี 2534 ตัวประธานในบทนี้คือพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ตัวเป้าหมายคือราษฎรมีความเป็นอยู่ที่ดี(3) ตัวสนับสนุนคือโครงการพระราชดำริต่าง ๆ(บ) และในบทกวีไม่มีตัวอุปสรรค(ก) และพบว่าตัวผู้รับคือตัวประธานเองที่บรรลุเป้าหมายการทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี(3) และประชาชนเป็นผู้รับด้วยจากการมีงานทำ(4) มีทรัพย์สิน(1) มีผลผลิต(5) โดยมีตัวประธานเป็นตัวผู้ให้

6.2 ตัวกระทำในกวีนิพนธ์ระหว่าง 2541-2550

ช่วง 10 ปีนี้ บทกวีที่นำมาศึกษามีจำนวน 68 บท ตัวประธานที่พบมากอย่างมีนัยสำคัญคือกลุ่มคนชั้นกลาง ส่วนกลุ่มผู้ทำงานเกษตรกรรมยังปรากฏอยู่แต่ลดน้อยลงเช่นเดียวกับผู้มีรายได้น้อย และภาคธุรกิจ สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงสภาวการณ์และทิศทางเศรษฐกิจของประเทศจากวิกฤตเศรษฐกิจและการกู้เงินจาก IMF และการขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีของทักษิณ ชินวัตร ที่ให้ความสำคัญกับธุรกิจ SMEs และการกระจายเศรษฐกิจ

สู่ชุมชน ส่วนกลุ่มผู้ใช้แรงงานลดน้อยลงมากแทบไม่ปรากฏ และพบตัวประธานกลุ่มใหม่ที่เพิ่มเข้ามามากขึ้นคือกลุ่มชุมชน

บทกวีที่มีตัวประธานเป็นกลุ่ม*คนชั้นกลาง*ในทศวรรษนี้ ได้แก่ คนทำงานประจำและผู้ประกอบกิจการขนาดเล็กที่มีรายได้ประจำ ตัวเป้าหมายของกลุ่มนี้คือรายได้(1) เพื่อการดำรงชีวิตและเป็นต้นทุน และในช่วงหลัง 2545 พบตัวเป้าหมายใหม่คือความสุขในชีวิตที่ไม่ขึ้นกับเงินทอง(9) ตัวอุปสรรคที่พบคือสภาพเศรษฐกิจ(ว) ระบบทุนนิยม(ฐ) และสังคมเหลื่อมล้ำ(พ) มีการกล่าวถึงการถูกเลิกจ้าง ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ภาวะหนี้สิน ค่าใช้จ่ายหรือค่าครองชีพสูง วิถีชีวิตบริโภคนิยม การเอารัดเอาเปรียบ ส่วนตัวสนับสนุนมีกล่าวถึงในทุกบท มักได้แก่ งานในชนบท(ซ) แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง(บ) ผู้คนที่ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกัน(ฉ) และการพึ่งตัวเอง(ด) ในบทกวีเหล่านี้พบว่าส่วนใหญ่ไม่มีตัวผู้รับและตัวผู้ให้ แต่ก็ยังพบบทที่มีตัวผู้รับ โดยมีตัวผู้ให้คือคนในชุมชน วิถีดั้งเดิม เช่น น้ำใจไมตรี วิถีเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น

ตัวประธานกลุ่ม*ผู้ทำงานเกษตรกรรม* แม้มีจำนวนบทกวีลดลงแต่ยังนับว่ามีจำนวนมาก ตัวเป้าหมายของกลุ่มนี้มุ่งไปที่การได้ผลผลิต(5) และรายได้จากการขายผลผลิต(1) สะท้อนถึงความตระหนักของกวีที่เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงวิถีเกษตรยังชีพหรือค้าขายพอกินมาเป็นการเกษตรตอบสนองการผลิตและการค้าในระบบทุนนิยม ปัญหาที่เกษตรกรเผชิญอันเกิดจากการที่ประเทศเข้าสู่เศรษฐกิจแบบทุนนิยมเต็มตัว สะท้อนผ่านตัวอุปสรรคด้านปัจจัยการผลิต(ฏ) เช่น ต้นทุนการผลิต การแสวงหาปัจจัยการผลิต แต่กระนั้นยังมีการนำเสนอตัวอุปสรรคเดิม ๆ คือ ภัยแล้งน้ำท่วม(จ) ความยากจน(ม) หนี้สิน(ร) การดูถูกเหยียดหยามจากคนต่างชนชั้น(พ) การเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ของที่ดินและสภาพธรรมชาติ(ฟ) การทำงานของรัฐบาล นโยบายและโครงการของรัฐ(ฆ, ฏ) และนักการเมือง(ง) บทกวีเหล่านี้มีลักษณะต่อต้านเศรษฐกิจทุนนิยม สัมพันธ์กับการต่อต้านรัฐบาลทักษิณในช่วงปลายทศวรรษ และมีการกล่าวถึงตัวอุปสรรคธรรมชาติ(จ) ที่เป็นกรณีเฉพาะเจาะจงกับสถานการณ์คือ โรคระบาดในสัตว์ที่ส่งผลต่อการปศุสัตว์ ส่วนตัวสนับสนุนที่พบในบทกวียังคงเป็นกลุ่มเดิมคือ ทุนวัฒนธรรม(ฒ) ได้แก่ วิถีเกษตรดั้งเดิม และสถาบันกษัตริย์(บ) ดังที่บางบทอ้างถึงระบบอาวุโสและศักดินา แนวเศรษฐกิจพอเพียง การปลูกพืชผลทางการเกษตรแบบดั้งเดิม การพึ่งพิงธรรมชาติ เหล่านี้สัมพันธ์กับกระแสโหยหาอดีต (nostalgia) และชาตินิยมหลังวิกฤตเศรษฐกิจและการกู้เงิน IMF ทำให้ตัวสนับสนุนที่พบมีลักษณะหันกลับไปหาแนวจารีตหรืออนุรักษนิยมในการต่อต้านทุนนิยมและชาติตะวันตก อย่างไรก็ตาม บางส่วนก็กล่าวถึงตัวสนับสนุนใหม่คือ ปัจจัยการผลิตสมัยใหม่(ภ) เช่น พืชเศรษฐกิจใหม่ซึ่งรัฐบาลสนับสนุน สะท้อนความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการทำการเกษตร กระนั้นก็ตามไม่ว่าจะเป็นใหม่หรือเก่า พบว่าบทกวีเหล่านี้ไม่มีตัวผู้รับและตัวผู้ให้ เนื่องจากตัวอุปสรรคต่าง ๆ ที่กล่าวถึงในบทกวีมีพลังเหนือกว่าตัวสนับสนุน

ตัวประธานที่มีการกล่าวถึงมากอีกกลุ่มหนึ่งคือ*ชุมชน* โดยมีตัวเป้าหมายคือการที่ประชาชนในชุมชน จังหวัด และประเทศ มีความเป็นอยู่ที่ดี(3) มีรายได้(1) มีความสุข(9) สามารถเข้าถึงทรัพยากรในท้องถิ่นของตนได้(12) และสภาพแวดล้อมคงอยู่แบบเดิมไม่เปลี่ยนแปลง(14) ในช่วงที่เศรษฐกิจทุนนิยมกระจายไปทั่วประเทศและเข้าถึงชุมชนท้องถิ่น

ทำให้ประเด็นนี้ถูกนำมากล่าวถึงและเสนอผ่านตัวอุปสรรคคือ วิถีเศรษฐกิจทุนนิยม(ฐ) นายทุนนักธุรกิจ(ล) ต่างชาติ(น) ภาคการเมือง(ง) ภาครัฐ(ฆ) และกลไกรัฐ(ฎ) ขณะที่ตัวสนับสนุนให้ได้รับความสุขคือ วิถีการเกษตรดั้งเดิม(ฒ) ธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และสวยงาม(จ) ตัวอุปสรรคและตัวสนับสนุนนี้สัมพันธ์กับการต่อต้านทุนนิยม ต่างชาติ และทักษิณ ในช่วงทศวรรษนี้ โดยส่วนใหญ่บทกวีเหล่านี้ไม่มีตัวผู้รับและตัวผู้ให้เช่นเดียวกัน

ตัวประธานอีกกลุ่มหนึ่งที่พบคือ กลุ่ม*ผู้มีรายได้น้อย*และกลุ่ม*ผู้ใช้แรงงาน* สองกลุ่มนี้มีตัวเป้าหมายร่วมกันคือ การมีรายได้พอยังชีพ(1) ตัวสนับสนุนของกลุ่มนี้นั้นมักพบว่ามีเพียงตัวสนับสนุนจากตัวเอง ไม่มีตัวสนับสนุนอื่น เช่น ความอดทน(ข) การลงแรงทำงาน(ช) ความหวังความฝันกำลังใจ(ฒ) เป็นต้น กล่าวได้ว่าแม้สภาพการณ์ทางเศรษฐกิจจะเปลี่ยนแปลงไป แต่ในบทกวี ตัวประธานกลุ่มนี้ยังคงประสบปัญหาเดิม ๆ แม้จะพบว่า กลุ่มนี้มีช่องทางในการทำมาหากินมากขึ้น ทว่าในท้ายที่สุดบทกวีนำเสนอภาพว่าตัวประธานยังคงประสบความยากลำบากในการยังชีพและไม่มีความสุข ทำให้โดยส่วนใหญ่ในบทกวีไม่มีตัวผู้รับและตัวผู้ให้

สุดท้ายคือ ตัวประธานกลุ่ม*ภาคธุรกิจ*ซึ่งมีบทกวีจำนวนน้อยที่นำเสนอ ตัวเป้าหมายของตัวประธานกลุ่มภาคธุรกิจมักขัดแย้งกับตัวประธานอื่นในบทกวีอื่น ทำให้ตัวสนับสนุนและตัวอุปสรรคมีลักษณะตรงข้ามกัน เช่น โครงสร้างสังคมเหลื่อมล้ำ(พ) เป็นตัวสนับสนุนการมีรายได้(1) ของตัวประธานภาคธุรกิจ ยิ่งไปกว่านั้น บทกวีเหล่านี้ตัวประธานยังเป็นตัวผู้รับด้วย โดยตัวผู้ให้ก็คือประชาชน ภาครัฐและภาคการเมือง ทำให้เห็นว่าตัวประธานกลุ่มนี้เป็นฝ่ายตรงข้ามกับกลุ่มอื่น

6.3 ตัวกระทำในกวีนิพนธ์ระหว่าง 2551-2560

ช่วง 10 ปีสุดท้ายนี้ บทกวีที่นำมาศึกษามีจำนวน 66 บท ตัวประธานที่มีการกล่าวถึงมากอย่างเห็นได้ชัดคือ ตัวประธานกลุ่มผู้ทำงานเกษตรกรรม กลุ่มคนชั้นกลาง และกลุ่มชุมชน ส่วนกลุ่มอื่นนอกจากนี้มีพบบ้างเล็กน้อย และแม้จะเป็นตัวประธานกลุ่มเดียวกับทศวรรษก่อนหน้า แต่ก็พบว่ามีตัวเป้าหมาย ตัวสนับสนุน และตัวอุปสรรคที่แตกต่างไป

ตัวประธานกลุ่ม*ผู้ทำงานเกษตรกรรม*ปรากฏมากอย่างมีนัยสำคัญเนื่องจากมีเงื่อนไขสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง ทั้งน้ำท่วมใหญ่และโครงการรับจำนำข้าวของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ซึ่งส่งผลต่อการผลิตภาคการเกษตร ตัวประธานกลุ่มนี้ยังคงมีตัวเป้าหมายใกล้เคียงกับที่ผ่านมา คือการทำมาหากิน(4) รายได้(1) ผลผลิต(5) ความเป็นอยู่ที่ดี(3) การใช้หนี้(7) แต่สังเกตได้ว่าตัวสนับสนุนและตัวอุปสรรคมีความสัมพันธ์กับนโยบายและเป้าหมายทางเศรษฐกิจมหภาคมากขึ้น

ในช่วงครึ่งแรกของทศวรรษพบว่าบทกวีที่ตัวประธานเป็นชาวนามีตัวเป้าหมายคือ ทำนาเพื่อผลผลิต(5) และรายได้(1) จากการค้าขายในตลาดการค้า โดยมีตัวสนับสนุนคือ การนำที่ดินไปขายหรือจำนอง(ญ) ซึ่งเป็นกระแสในช่วงนั้นเนื่องจากธุรกิจการท่องเที่ยวเฟื่องฟูหลังวิกฤตเศรษฐกิจ ทำให้ที่ดินในชนบทมีราคา และนายทุนพากันไปกว้านซื้อเพื่อทำธุรกิจหรือเตรียมเก็งกำไร ส่วนตัวอุปสรรคคือ หนี้สิน(ร) การสูญเสียที่ดิน(ญ) ทำให้ต้องเลิกทำนา

กลายเป็นแรงงานราคาถูกรับจ้างทำนาซึ่งทำให้ไม่สามารถปลดเปลื้องหนี้สินได้(7) ในบทกวีเหล่านี้จึงไม่มีตัวผู้รับและตัวผู้ให้ แต่มีบทกวี 1 บทที่กล่าวถึงชาวนาซึ่งไม่ไหลตามกระแส โดยมีตัวสนับสนุนคือ ความขยันหมั่นเพียร(ข) การพึ่งตนเอง(ด) ประหยัดอดออม(ต) และวิถีเกษตรตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง(บ) ทำให้สามารถมีสินทรัพย์เพิ่มพูนและยังคงสถานะเป็นผู้ประกอบการเจ้าของที่ดินและมีสินทรัพย์ของตัวเอง ไม่มีหนี้สิน ตัวผู้รับในบทกวีนี้คือตัวประธาน และตัวผู้ให้ก็คือตัวประธานเองและสถาบันกษัตริย์ เป็นภาพเสนอที่โต้แย้งวิถีเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นภาคการท่องเที่ยวและบริการ

หลังน้ำท่วมใหญ่และการดำเนินนโยบายรับจำนำข้าวช่วง 2555 ตัวประธานที่เป็นกลุ่มชาวนาปรากฏมาก ตัวเป้าหมายที่พบคือ รายได้(1) และผลผลิต(5) ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับตัวสนับสนุนคือโครงการรับจำนำข้าวของรัฐบาล(ฒ) เงินกู้(ค) ที่นาจำนอง(ญ) ซึ่งกลายเป็นตัวอุปสรรคด้วยจากการนำเสนอปัญหาในการดำเนินโครงการทำให้ชาวนาไม่ได้รับเงินจำนำข้าว เงินกู้และที่นาจำนองกลายเป็นหนี้สิน(ร) ที่ไม่สามารถไถ่ถอนได้ นอกจากนี้ยังมีตัวเป้าหมายในการได้ทำไร่ทำนา(4) ความเป็นอยู่ที่ดี(3) หรือการไปชุมนุมเรียกร้อง(8) และไม่มีตัวสนับสนุน(ก) ในบทกวีจำนวนมากไม่มีตัวผู้รับและไม่มีตัวผู้ให้

ในปี 2557 สถานการณ์ทางการเมืองมีความเปลี่ยนแปลงซึ่งส่งผลต่อการผลิตภาคการเกษตร พบว่าในบทกวีหลังรัฐประหาร ตัวประธานกลุ่มผู้ทำงานเกษตรกรรมมีจำนวนน้อยลง บางบทไม่มีตัวสนับสนุน และมีบทหนึ่งที่กล่าวถึงการเผาป่าขยายพื้นที่เกษตร(ญ) เป็นตัวสนับสนุนให้มีที่ทำกิน สัมพันธ์กับตัวอุปสรรคที่เป็นทัศนคติจากคนต่างชนชั้น(พ) ที่มองว่าการกระทำของชาวนาชาวไร่เป็นความไม่รับผิดชอบ ทำให้ดินเสื่อมโทรมและผลผลิตไม่ดี นอกจากนี้ตัวอุปสรรคอีกส่วนหนึ่งคือภัยแล้ง(จ) และการที่รัฐบาลประกาศห้ามทำนา(ฒ) ในบทกวีเหล่านี้จึงมักไม่มีตัวผู้รับและตัวผู้ให้เช่นกัน

ตัวประธานอีกกลุ่มหนึ่งที่พบมากคือ กลุ่ม*คนชั้นกลาง* ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงจุดเน้นในภาคการผลิตในทศวรรษนี้ ปัญหาจึงย้ายมาสู่คนชั้นกลางมากขึ้น จนกวีพร้อมใจกันนำเสนอ ตัวประธานกลุ่มนี้มีตัวเป้าหมายคือ การเลี้ยงดูครอบครัว(2) การได้ทำงาน(4) การมีคุณภาพชีวิตที่ดี(3) เป็นต้น สัมพันธ์กับวิถีสังคมบริโภคซึ่งเป็นสภาพสังคมในช่วงดังกล่าวที่มีการกระตุ้นการบริโภคและนโยบายประชานิยม ตัวสนับสนุนที่พบในบทกวีคือสิ่งที่ทำให้การบริโภคเป็นไปได้ เช่น เงินจากการกู้เงิน(ค) ที่ดินจำนอง(ญ) หรือบัตรเครดิต(ภ) การตลาดจูงใจให้บริโภค(ฐ) การเร่งทำงาน(ช) ขณะที่ตัวอุปสรรคือวิถีทุนนิยม(ฐ) วิถีชีวิตสมัยใหม่(ภ) หนี้สิน(ร) หรือระบบเส้นสาย(พ) ในกลุ่มนี้ไม่มีตัวผู้รับและตัวผู้ให้เช่นกัน ขณะที่บางบทที่เสนอตัวเป้าหมายคือความสุขสงบพอเพียง(9) ตัวสนับสนุนจะตรงข้ามกับกลุ่มที่แสวงหาการบริโภค ได้แก่ โลกธรรมชาติ(จ) คุณค่าเชิงนามธรรมหรือสัจธรรม(ท) ขณะที่ตัวอุปสรรคคือ การบริโภคตามวิถีทุนนิยม(ฐ) รวมถึงธุรกิจโรงงานอุตสาหกรรม(ล) ในกลุ่มนี้มักพบว่ามีตัวผู้รับคือตัวประธาน และตัวผู้ให้คือโลกธรรมชาติ และวิถีหรือแนวคิดแบบพอเพียง ส่วนตัวเป้าหมายด้านอุดมการณ์ความเท่าเทียมนั้น(8) มีทั้งตัวสนับสนุนที่เป็นความหวังความฝันกำลังใจ(ฒ) แต่ตัวอุปสรรคคือความหิวโหยขาดแคลน(ม) และอุดมการณ์(ณ) เองที่ทำให้

ไม่อาจอยู่รอด รวมถึงอำนาจรัฐ(ฆ) หรืออำนาจทุน(ฐ) ที่เข้ามากดดัน สุดท้ายคือการแสวงหาของตัวเป้าหมายนี้ส่วนใหญ่ไม่มีตัวผู้รับและตัวผู้ให้

ตัวประธานอีกกลุ่มหนึ่งที่พบมากเช่นกันคือ*ชุมชน* โดยมีตัวเป้าหมายที่สัมพันธ์กับพันธกิจของแต่ละระดับ เช่น ตัวเป้าหมายของประเทศคือ ภาพรวมทางเศรษฐกิจ(11) ภาพรวมทางสังคมความเป็นอยู่ของประชาชน(3) ส่วนระดับจังหวัดและชุมชนก็ลดลงมาเป็นสภาพของจังหวัดและชุมชน รายได้(1) ความเป็นอยู่ที่ดีของคนในชุมชน(3) ตัวประธานที่เป็นประเทศมีตัวสนับสนุนคือ การพัฒนา(ภ) และอุดมการณ์การเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตตามลำดับขั้นตามแนวคิดมาร์กซ์(ณ) นโยบายด้านเศรษฐกิจของรัฐบาล(ฆ) หรือแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง(บ) โดยมีตัวอุปสรรคคือ นักการเมือง(ง) และนายทุนหรือกลุ่มทุนผูกขาดที่เรียกว่าทุนนิยมสามานย์(ล) ส่วนใหญ่ไม่มีตัวผู้รับและตัวผู้ให้ ขณะที่บางบทมีตัวผู้รับคือประชาชนชาวไทย และตัวผู้ให้คือสถาบันกษัตริย์(บ) ผ่านแนวพรระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง

กลุ่มตัวประธานที่ลดน้อยลงอย่างมากคือ กลุ่ม*ผู้ใช้แรงงาน*และ*ผู้มีรายได้น้อย* และยังคงเสนอตัวเป้าหมายเดิม คือรายได้(1) ความเป็นอยู่ที่ดี(3) การเลี้ยงดูครอบครัวหรือสร้างครอบครัว(2) การเปลี่ยนแปลงสังคมให้มีความเสมอภาคเท่าเทียม(8) สิ่งสนับสนุนคือการทำงานหนัก(ช) คนกลุ่มเดียวกันที่จะร่วมต่อสู้ไปด้วยกัน(ฉ) ตัวอุปสรรคคือความเห็นแก่ตัวของนายทุนหรือเจ้าของกิจการ(ล) ทำให้ไม่มีตัวผู้รับและตัวผู้ให้ ยกเว้นบทเดียวที่ตัวประธานเป็นแรงงานพม่าที่มีตัวเป้าหมายคือรายได้(1) ซึ่งมีตัวผู้รับคือตัวประธานเอง ตัวผู้ให้คือประเทศไทยที่ให้โอกาสแรงงานพม่าเข้ามาทำงานทดแทนการขาดแคลนแรงงานในประเทศ

ตัวประธานกลุ่มอื่น ๆ ที่พบคือ *สถาบันกษัตริย์* ซึ่งมีตัวเป้าหมาย ตัวสนับสนุนและตัวอุปสรรค และตัวผู้รับตัวผู้ให้ตรงกับที่ผ่านมาโดยไม่มีความเปลี่ยนแปลง สอดคล้องกับประเภทของบทกวีที่เป็นบทอาเศียรวาทเฉลิมพระเกียรติ ตัวประธานอีกกลุ่มหนึ่งคือ*ภาคธุรกิจ* ซึ่งมีตัวเป้าหมายคือผลประโยชน์หรือกำไร(1) ในบางบทไม่มีสิ่งสนับสนุน บางบทตัวสนับสนุนได้แก่ การลดต้นทุน(ฏ) การผลิตหรือการเปิดโรงงาน(ช) ตัวอุปสรรคของตัวประธานคืออุทกภัย(จ) มลพิษ(ฟ) ความไร้สวัสดิการคนงาน(พ) และความไม่เชี่ยวชาญ(ถ) ทำให้ในบทกวีมักไม่มีตัวผู้รับและตัวผู้ให้ สุดท้ายคือตัวประธานที่เป็น*ภาครัฐ*และ*ภาคการเมือง* มีตัวเป้าหมายคือภาวะเศรษฐกิจของประเทศ(11) และคะแนนเสียง(13) ตัวสนับสนุนคือ โครงการหรือนโยบายของรัฐบาล(ฆ) และการใช้จ่ายของประชาชน(ภ) ในบทกวีไม่พบตัวอุปสรรค แต่กลับพบว่าไม่มีตัวผู้รับและตัวผู้ให้ในบทกวีเช่นกัน

7. บทสรุป : โครงสร้างการเล่าเรื่องของกวีนิพนธ์ไทยยุคสุงคมทุนนิยม

จากการศึกษาตัวกระทำในบทกวีจำนวน 200 บท ผู้วิจัยพบว่ากวีนิพนธ์ไทยในช่วง 2531-2560 นำเสนอเรื่องเล่าหลากหลายสะท้อนถึงมุมมองต่อภาวะเศรษฐกิจและการบริหารที่ส่งผลกระทบต่อผู้คน ชุมชน และประเทศ โดยอาจสรุปโครงสร้างเรื่องเล่าจากการวิเคราะห์ตัวกระทำในโครงสร้างการแสวงหาของบทกวี ดังนี้

1. โครงสร้างเรื่องเล่าของกวีนิพนธ์ไทยที่เสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเศรษฐกิจมีหน่วยย่อยประกอบด้วย ตัวประธานทั้งหมดแบ่งเป็น 9 กลุ่ม มีตัวเป้าหมาย 15 ตัว ตัวสนับสนุนและตัวอุปสรรคร่วมกันทั้งหมดแบ่งเป็น 35 ตัว ส่วนตัวผู้รับและตัวผู้ให้นั้นโดยส่วนใหญ่ไม่มี แต่ก็พบบทกวีที่มีตัวผู้รับและผู้ให้ด้วยเช่นกัน

2. หากแบ่งตามหน่วยเศรษฐกิจในระบบเศรษฐกิจ สรุปได้ว่าโครงสร้างเรื่องเล่าของกวีนิพนธ์ไทยส่วนใหญ่มีตัวประธานเป็นหน่วยครัวเรือน (household unit) ได้แก่ กลุ่มผู้ทำงานเกษตรกรรม กลุ่มผู้ใช้แรงงาน ผู้มีรายได้น้อย คนชั้นกลาง ซึ่งมีสัดส่วนมากที่สุด โครงสร้างเรื่องเล่าที่หน่วยครัวเรือนเป็นตัวประธานนี้มีตัวเป้าหมายร่วมกันคือ รายได้เพื่อยังชีพ(1) การเลี้ยงดูครอบครัว(2) ความเป็นอยู่ที่ดี(3) และมีความสุข(9) โครงสร้างที่พบน้อยกว่าคือโครงสร้างที่มีตัวประธานเป็นหน่วยธุรกิจ (business firm unit) คือภาคธุรกิจ และกลุ่มชุมชนที่มีการรวมกลุ่มผลิตสินค้าเพื่อขาย โครงสร้างที่มีตัวประธานเป็นหน่วยธุรกิจนี้มีตัวเป้าหมายเป็นผลกำไรซึ่งเป็นรายได้จากการประกอบกิจการ(1) ผลผลิต(5) และการมีปัจจัยการผลิต(6) โครงสร้างอีกลักษณะหนึ่งคือโครงสร้างที่มีหน่วยเศรษฐกิจเป็นหน่วยรัฐบาล (government unit) ก็คือตัวประธานภาครัฐในกวีนิพนธ์นั่นเอง มีตัวเป้าหมายคือ ความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน(3) สภาพเศรษฐกิจและสังคมที่ดี(11) หรือความนิยมจากประชาชน(13) นอกจากนี้ ยังมีโครงสร้างที่ตัวประธานมิได้เป็นหน่วยเศรษฐกิจ ได้แก่ กลุ่มชุมชน สถาบันกษัตริย์ และธรรมชาติ ตัวเป้าหมายในโครงสร้างนี้นอกจากความเป็นอยู่ที่ดี(3) แล้วยังมีตัวเป้าหมายที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องเศรษฐกิจด้วย ได้แก่ การดำรงรักษาอธิปไตยทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม(12) การดำรงสภาพพื้นถิ่น(14) และการคงอยู่ของสภาพธรรมชาติ(15)

3. ตัวสนับสนุนในโครงสร้างเรื่องเล่าที่มีตัวประธานเป็นภาคครัวเรือนที่สำคัญคือไม่มี(ก) นั่นคือไม่ปรากฏตัวสนับสนุน ส่วนที่ปรากฏตัวสนับสนุนนั้นพบว่าตัวสนับสนุนมักมิใช่ภาครัฐ(ฆ) หรือภาคการเมือง(ง) สะท้อนถึงมุมมองของกวีที่มีต่อบทบาทของภาครัฐและภาคการเมืองว่าเป็นตัวกระทำที่ไม่เอื้อต่อการแสวงหาเป้าหมายของตัวประธานภาคครัวเรือนทั้งด้านรายได้(1) และการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี(3) และซ้ำยังกลายเป็นตัวอุปสรรคด้วย ตัวอุปสรรคที่พบในโครงสร้างก็มักสัมพันธ์กับทิศทางหรือนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาล(ฆ) และภาคการเมือง(ง) และการพัฒนาเศรษฐกิจระบบทุนนิยม(ฐ) เนื่องจากบทกวีมีลักษณะวิพากษ์วิจารณ์นโยบายของรัฐบาลจากการเลือกตั้ง พรรคการเมืองหรือนักการเมือง และความเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจทุนนิยม

4. ตัวสนับสนุนและตัวอุปสรรคที่ปรากฏอย่างมีนัยสำคัญคือธรรมชาติ พบในโครงสร้างเรื่องเล่าที่มีตัวประธานเป็นผู้ทำงานเกษตรกรรมมากที่สุด ในด้านตัวสนับสนุน ธรรมชาติหมายถึงความอุดมสมบูรณ์ ส่งเสริมวิถีดั้งเดิมทั้งในการดำเนินชีวิตและการทำมาหากิน โดยเฉพาะด้านการเกษตร แม้กระทั่งในทศวรรษหลังที่สภาพการณ์ทางเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ก็ยังพบบทกวีที่นำเสนอตัวสนับสนุนแบบเดียวกับทศวรรษแรก ๆ สะท้อนถึงมุมมองหรือแนวคิดพึ่งพาธรรมชาติและภาวะโหยหาอดีต ตอบโต้กับสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ส่วนตัวอุปสรรคด้านธรรมชาตินั้นพบในบทกวีตลอด 30 ปี มีลักษณะเป็นประจำ

หรือ “ซ้ำซาก” คือฝนแล้งและน้ำท่วมซึ่งสัมพันธ์กับสถานการณ์ ณ ขณะที่เผยแพร่บทกวี การปรากฏตัวอุปสรรคธรรมชาติอย่างซ้ำซากนี้สะท้อนถึงการแก้ไขปัญหาของภาครัฐตลอด 30 ปีที่ไม่สามารถทำอะไรได้ นอกจากแนวทางแก้ไขเฉพาะหน้า เช่น การห้ามทำนา การทำนาทดแทน การเปลี่ยนชนิดของพืชที่เพาะปลูก เป็นต้น

ผลการศึกษาตัวกระทำจากบทกวีในช่วง 2531-2560 นี้ทำให้เห็นโครงสร้างตัวกระทำที่แสดงการแสวงหาของตัวประธานและตัวเป้าหมายที่ยึดโยงกับเป้าหมายทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ส่วนตัวสนับสนุนและตัวอุปสรรคสะท้อนว่าเรื่องเล่าในกวีนิพนธ์ไทยยังสื่อแนวคิดต่อต้านวิถีการผลิตและวิถีชีวิตแบบทุนนิยมแม้ว่าจะเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่มาถึง และมีแนวโน้มของการโหยหาวิถีชีวิตและความสุขก่อนยุคสังคมทุนนิยม โครงสร้างเรื่องเล่านี้บ่งบอกถึงวาทกรรมต่อต้านทุนนิยมที่แพร่หลายอยู่ในวงวรรณกรรมไทยตลอดมา ดังการศึกษาของชลธิรา กลัดอยู่ (2546) ธัญญา สังขพันธานนท์ (2538) นิตยา แก้วคัลณา (2548, 2559) พิเชฐ แสงทอง (2558, 2561) และยังพบในงานเขียนประเภทนวนิยายและเรื่องสั้นดังในการวิจัยเรื่อง “ทุนนิยมวิพากษ์ในวรรณกรรมไทย” (เสาวณิต จุลวงศ์, 2561) จึงอาจกล่าวได้ว่าโครงสร้างเรื่องเล่าลักษณะนี้เป็นโครงสร้างตัวแบบ (model) ของเรื่องเล่าเกี่ยวกับชีวิตเศรษฐกิจของผู้คนในยุคสังคมทุนนิยมที่สามารถอนุมานถึงรูปแบบเดียวกันในเรื่องเล่าบทกวีอื่นที่มิได้นำมาศึกษา

เอกสารอ้างอิง/References

กวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย: บทวิเคราะห์และสรรนิพนธ์. (2544). ศยาม.

กังวาลไพร นามฯ. (2559). หุ่นไล่กาอาจจะเขียนบทกวี. *เนชั่นสุดสัปดาห์*, *25*(1278), 28.

ขรรค์ชัย บุนปาน. (2540). [ไม่มีชื่อ]. *มติชนสุดสัปดาห์*, *17*(876), 98.

คนวันจันทร์. (2547). ต้นหม้อข้าวหม้อแกงลิงในป่าคอนกรีต (พันธุ์ ซี.พี. 7-11). *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *50*(50), 67.

คนวันจันทร์. (2549). ค้าอะไรถึงเป็นมหาเศรษฐี? *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *54*(5), 45.

คมเลนส์. (2531). มนุษยภัย. *มติชนสุดสัปดาห์*, *9*(433), 18.

คมเลนส์. (2539). วุฒิ ส.ส. *มติชนสุดสัปดาห์*, *16*(804), 49.

คมเลนส์. (2542). คิดเถื่อน. *มติชนสุดสัปดาห์*, *19*(1004), 49.

คมเลนส์. (2549). ปู่ทวดไม่ได้เห็น. *มติชนสุดสัปดาห์*, *26*(1335), 53.

จิระนันท์ พิตรปรีชา. (2533). ยิ่งคิดยิ่งข้อง. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *36*(40), 45.

เจริญขวัญ. (2554). เมื่อข้าพเจ้าเป็นบ้าไป 5 นาที. *มติชนสุดสัปดาห์*, *32*(1636), 68.

ฉันท์รักษ์. (2558). โอกาส. *เนชั่นสุดสัปดาห์*, *23*(1195), 30-31.

ฉัตร เชิงดอย. (2540). 5 ธันวา มหาราช. *เนชั่นสุดสัปดาห์*, *6*(287), 90.

ชลธิรา กลัดอยู่. (2546). ร้อยกรองเพื่อมวลชน : กระจกเงาสะท้อนความรู้สึกนึกคิดของคนรุ่นใหม่. ใน กัณหา แสงรายา และ เจษฎา ทองรุ่งโรจน์ (บรรณาธิการ), *ปริทรรศน์วรรณกรรมไทยสมัยใหม่*. มูลนิธิสถาบันวิชาการ 14 ตุลา.

ชเลพร. (2538). ของเขา. *มติชนสุดสัปดาห์*, *15*(752), 59.

ชูชาติ ครุฑใจกล้า. (2531). ซานตาคลอส. *มติชนสุดสัปดาห์*, *9*(434), 32.

โชคชัย บัณฑิต'. (2537). แลนด์แอ่นเหา. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *41*(5), 51.

โชคชัย บัณฑิต'. (2542). เพิ่มผลผลิต. *มติชนสุดสัปดาห์*, *19*(975), 72.

โชคชัย บัณฑิต'. (2546). บ้านใหม่. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *50*(9), 65.

แดง ดอกจาน. (2538). จดหมายจากชาวนา. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *42*(11), 20.

ทวน ใบมาก. (2534). นรกล่ม. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *38*(25), 51.

ทวีสุข ทองถาวร. (2538). ไม้คาน เข่งคู่. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *41*(40), 51.

ทิน ละออ. (2535). ชาวไร่...ชาวไร้. *มติชนสุดสัปดาห์*, *12*(613), 46.

เทอด ประชาทิพย์. (2552). สมัชชาราษฎร. *มติชนสุดสัปดาห์*, *29*(1503), 38.

ธงธรรม สามัญชน. (2547). นักรบ แห่งสันติธรรม. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *50*(36), 65.

ธัญญา ธัญญามาศ. (2541). โจรเสื้อนอก. *มติชนสุดสัปดาห์*, *18*(917), 37.

ธัญญา สังขพันธานนท์. (2538). ร้อยกรองการเมืองไทยจากทศวรรษ 2490-พฤษภาทมิฬ. ใน *ปรากฏการณ์วรรณกรรมไทย*. นาคร.

ธัญศักดิ์ ณ นคร. (2548). สวรรค์อันดามัน. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *51*(34), 67.

ธาร ธรรมโฆษณ์. (2560). ตลาดชานเมือง; หนังแผ่น. *มติชนสุดสัปดาห์*, 37(1926), 73.

นฤมิตร ประพันธ์. (2542). กลับบ้าน. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์, 46*(8), 51.

นิตยา แก้วคัลณา. (2548). แนวโน้มของกวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย. *วารสารศิลปศาสตร์*, *5(1)*, 98-145.
นิตยา แก้วคัลณา. (2559). สำนึกทางสังคมในกวีนิพนธ์ไทยในกระแสโลกสมัยใหม่. *วรรณวิทัศน์*, *16*, 1-23.
นิราศ นิรันดร. (2549). เลหลังประเทศไทย. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *52*(44), 59.
นิราศ นิรันดร. (2553). โศกนาฏกรรมแห่งท้องนา. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *57*(33), 81.
นิวรรฒก์ ทองจำปา. (2557). แบงก์ในมือ. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *61*(37), 78.
น้ำเหล็ก ประกายไฟ. (2550). รำพึง เงินบาท. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *54*(50), 57.
บัญชา อ่อนดี. (2540). น้ำตาแผ่นดิน. *เนชั่นสุดสัปดาห์*, *6*(283), 68.
บุดดา มหายาน. (2553). ความยิ่งใหญ่ของละออง. *มติชนสุดสัปดาห์*, *30*(1569), 85.
ประกาย ปรัชญา. (2558ก). รอยยิ้มกลับด้านของท้องฟ้า: ยามรุ่งกลับมา. *มติชนสุดสัปดาห์*, *35*(1816), 57.
ประกาย ปรัชญา. (2558ข). เสม็ดราตรี. *มติชนสุดสัปดาห์*, *35*(1835), 57.
ประพนธ์ เรืองณรงค์. (2532). เสดสา. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *35*(31), 54.
ประเสริฐ จันดำ. (2538). ข้าวเขียว ปุ๋ยขุ่น. *มติชนสุดสัปดาห์*, *15*(791), 81.
ปรัชญ์ วลีพร. (2534). จากปลายตึก...จบดิน. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *38*(27), 51.
ปราชญ์ อันดามัน. (2545). เปิดท้าย. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *48*(38), 64.
ปราโมช ปราโมทย์. (2539). ใบไม้ร่อน...หนังสือเล่ม. *เนชั่นสุดสัปดาห์*, *4*(195), 49.
ปีนาก. (2556). กู้เพื่อพี่-หนี้เพื่อน้อง. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *60*(35), 66.
ปียะโชติ อินทรนิวาส. (2543). ถามคนสงขลา. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *47*(28), 65.
ผู้ตาย 1988. (2536). “ตาสี/ตาสา” (หนึ่งห้วง...สนทนา). *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *39*(50), 21.
พงษ์ศรี ศีสะเกษ. (2535). เหตุเกิดที่เอว. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *39*(25), 51.
พันดา ธรรมดา. (2531). นิทานจากแผนฯ 6. *มติชนสุดสัปดาห์*, *8*(386), 24.
พิเชฐ แสงทอง. (2561). วาทกรรมศีลธรรมของกวีนิพนธ์ไทยในสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมือง พ.ศ. 2549-2553. *Journal of Social Sciences and Humanities Research in Asia, 24(2)*, 33-74.
พิเชฐ แสงทอง. (2558). จากการโหยหาอดีต สู่การเสาะค้นเทพเจ้าในสิ่งเล็กๆ: หนึ่งทศวรรษแห่งการเปลี่ยนโฉมหน้าของกวีนิพนธ์ไทย ศึกษาจากกวีนิพนธ์รางวัลเซเว่นบุ๊คอวอร์ด (2547-2557). *Journal of Social Sciences and Humanities Research in Asia*, *21(3)*, 45-85.
ไพฑูรย์ พรหมวิจิตร. (2545). ผ่าอกแม่น้ำโขง. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *48*(38), 57.
ไพบูลย์ พันธุ์เมือง. (2550). คนเลี้ยงควาย-ควายเลี้ยงคน (เรื่องจริงจากชุมพร). *เนชั่นสุดสัปดาห์*, *16*(810), 62.
ไพวรินทร์ ขาวงาม. (2550). คนมีหัวใจนำทาง พึ่งมีอาหารนำท้อง (แด่...ดุลยภาพพอเพียงแห่งชีวิต). *เนชั่นสุดสัปดาห์*, *15*(762), 7.
ไพวรินทร์ ขาวงาม. (2552). ชรากรรม. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *56*(36), 61.

ภักดิ์ รตนผล. (2559). แผ่นดินพระราชา. *มติชนสุดสัปดาห์*, *36*(1888), 57.
ภูมินทร์ วรรณวงศ์. (2532). น้ำตาชาวนา. *มติชนสุดสัปดาห์*, *9*(438), 24.
มงคล อุทก. (2555). น้ำ ฟ้า ดิน. *เนชั่นสุดสัปดาห์*, *20*(1023), 62.
มลังเมลือง บุตรสุริยา. (2533). คำพยากรณ์. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *36*(30), 49.
มหา สุรารินทร์. (2545). โรงไฟฟ้าอัปยศ. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *49*(4), 64.
มะเนาะ ยูเด็น. (2558). ห่วงยาง. *มติชนสุดสัปดาห์*, *35*(1800), 57.
เมธี วงศ์ครุฑ. (2537). เมล็ดพันธุ์ของความปวดร้าว. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *40*(47), 51.
ไม้หนึ่ง ก. กุนที. (2536). ก๋วยเตี๋ยวใต้สะพาน. *มติชนสุดสัปดาห์*, *14*(690), 56.
ไม้หนึ่ง ก. กุนที. (2544). Thirties People (บุตรธิดาของยุคพืชเศรษฐกิจ). *มติชนสุดสัปดาห์*, *21*(1078), 66.
ยงค์ ยโสธร. (2551). สงครามครั้งสุดท้าย. *มติชนสุดสัปดาห์*, *28*(1460), 26.
รมณา โรชา. (2542). เสื้อคนงาน. *เนชั่นสุดสัปดาห์*, *8*(365), 57.
รมณา โรชา. (2547). ปางเมืองไทยในหวัดนก. *มติชนสุดสัปดาห์*, *24*(1227), 50.
ร้อย บานบุรี. (2551). การเมืองใหม่. *เนชั่นสุดสัปดาห์*, *17*(853), 10.
ร้อย บานบุรี. (2552). ข่าวดี. *เนชั่นสุดสัปดาห์*, *17*(890), 11.
รูญ ระโนด. (2542). ล้ม-ละลาย. *มติชนสุดสัปดาห์*, *19*(972), 26.
เรวัตร พันธุ์พิพัฒน์. (2533). ...ฝนเม็ดเศร้าร้าวหมอกราน. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *36*(40), 45.
ไร่เหนือ มะลิป่า. (2558). แมวในร้านเบเกอรี่. *เนชั่นสุดสัปดาห์*, *34*(1199), 34.
โรจน์ จรจรุง. (2541). งาน. *มติชนสุดสัปดาห์*, *18*(933), 65.
ละไมมาด คำฉวี. (2559). เรื่องใกล้เรื่องไกล. *มติชนสุดสัปดาห์*, *37*(1893), 68.
วิกมล ดำด้วงโรม. (2550). ดอกการ์เมนท์. *มติชนสุดสัปดาห์*, *27*(1408), 55.
วิสุทธิ์ ขาวเนียม. (2548). พลเมืองของประเทศที่เหลืออยู่. *เนชั่นสุดสัปดาห์*, *14*(706), 51.
ศิลาแลง. (2536). ก่อนจะสิ้นแสงตะวัน. *เนชั่นสุดสัปดาห์*, *1*(59), 50.
สกล ผดุงวงศ์. (2534). จากฟ้า...สู่ดิน. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *38*(26), 51.
สกุณี ทักษิณา.(2554). พิบัติกาล. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *59*(8), 81.
สกุณี ทักษิณา. (2555). สูญเปล่า. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *59*(48), 81.
สงขลา เสลาธรรม. (2536). ลมหายใจเก้าเส้ง. *มติชนสุดสัปดาห์*, *13*(680), 46.
สงขลา เสลาธรรม. (2537). น้ำท่วม-น้ำตา. *มติชนสุดสัปดาห์*, *14*(721), 50.
สานิตย์ ศรีนาค. (2551). เสาวภาคย์. *เนชั่นสุดสัปดาห์*, *17*(862), 8.
สิระพล อักษรพันธ์. (2543). ชื่นเช้า; ร้านน้ำชา. *เนชั่นสุดสัปดาห์*, *8*(411), 62.
สุขุมพจน์ คำสุขุม. (2547). โลกภายใน. *มติชนสุดสัปดาห์*, *25*(1263), 113.
สุขุมพจน์ คำสุขุม. (2559). เมฆเหนือนิคมอุตสาหกรรม. *มติชนสุดสัปดาห์*, *37*(1897), 72.
สุคม ศรีนวล. (2555). หอมมะลิ...มูลค่าทางวัฒนธรรม. *เนชั่นสุดสัปดาห์*, *21*(1066), 58.
สุชีพ เจริญโท. (2543). เห่อ. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *46*(32), 57.
เสน่ห์ วงษ์กำแหง. (2532). ขนมแบก. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *35*(48), 55.

เสริมยศ เรืองศรีสังข์. (2533ก). ถึงลูก. *มติชนสุดสัปดาห์*, *10*(495), 37.

เสริมยศ เรืองศรีสังข์. (2533ข). เปลวแดดที่เจดดาห์. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *36*(32), 45.

เสรี ทัศนศิลป์. (2560). สนธยากาลแห่งทุ่งนากระดาษ. *เนชั่นสุดสัปดาห์*, *25*(1305), 25.

เสาวณิต จุลวงศ์. (2561). ทุนนิยมวิพากษ์ในวรรณกรรมไทย. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, *14*(1), 9-52.

เสาวณิต จุลวงศ์. (2561). รอยแยกของความคิดในกวีนิพนธ์การเมืองยุคแบ่งสีแยกข้าง. ใน *วรรณคดีศึกษา: จากพื้นผิว ถึงโครงสร้าง สู่อุดมการณ์* (น. 217-244). ภาพพิมพ์.

แสงดาว ศรัทธามั่น. (2548). คือเพื่อนมนุษยชาติ. *เนชั่นสุดสัปดาห์*, *14*(694), 51.

โสตถิเทพ แสวงประเทือง. (2547). กำไรที่รอยยิ้ม. *มติชนสุดสัปดาห์*, *24*(1233), 50.

อรรฆพล ศรีฯ. (2546). ผ้าผวยผืนที่ร้อย. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *50*(2), 65.

อหังการ์ กล้า. (2541). คนอึด 2541. *เนชั่นสุดสัปดาห์*, *8*(291), 65.

อัคนี หฤทัย. (2559). เพลงกล่อมและอ้อมกอด. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *63*(33), 82.

อังคาร จันทาทิพย์. (2553). หมู่บ้านในเสียงตอกเสาเข็ม. *เนชั่นสุดสัปดาห์*, *18*(932), 62.

อังคาร โสภาพศิลป์. (2553). ลูกเถื่อน. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *58*(14), 66.

อังคาร โสภาพศิลป์. (2554). แง่งามความจน. *สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์*, *58*(33), 66.

อิสลาว. (2547). ป่วย. *เนชั่นสุดสัปดาห์*, *12*(615), 56.

อุดร ทองน้อย. (2553). แสนรักจักรวาล. *มติชนสุดสัปดาห์*, *30*(1549), 79.

Greimas, A.-J. (1984). *Structural Semantics: An attempt at a method.* University of Nebraska Press.